

Mennesket og det andre

En fenomenologisk studie av ti ungdommers opplevelser av naturen

HANNE GABRIELSEN EIDE

VEILEDERE

Alexander Ruser (hovedveileder) og Katja Haaversen-Westhassel
Skjølberg (biveileder)

Universitetet i Agder, 2020

Fakultet for samfunnsvitenskap

Institutt for sosiologi og sosialt arbeid

Master

Forord

En spennende, morsom og til tider utfordrende prosess er ved veis ende. Like fullt som en avslutning markerer innleveringen en begynnelse, med mange nye spørsmål og ideer jeg kan ta med meg inn i læreryrket.

Tusen takk til min veileder Alexander Ruser som har motivert og inspirert meg til å tenke utenfor boksen i arbeidet med oppgaven. Takk for at du har tatt mine funn på alvor og for at du har delt interessante funn fra egen forskning. En stor takk rettes også til min biveileder Katja Haaversen-Westhassel Skjølberg, som har gjort seg flid med sine tilbakemeldinger og gitt meg svært nyttige råd.

Jeg ønsker også rette en takk til mine medstudenter, som har samarbeidet på tvers av fagdisipliner for å skape en god masterperiode til tross for utfordringer. I en tid med stengt universitet og restriksjoner for samvær på grunn av spredningen av viruset Covid-19, har det vært en imponerende kreativitet og motivasjon for å skape alternative arbeidsmåter. Med digitale møterom, faglige og sosiale videosamtaler og en god delingskultur har vi fått til et godt arbeid alene – men likevel sammen.

Sist, men ikke minst, ønsker jeg å takke mine respondenter. De har vært reflekterte, utforskende og åpne, og har gitt meg mange nye perspektiver, både til oppgaven og på naturen generelt.

Hanne Gabrielsen Eide
Kristiansand, 2020

Sammendrag

Dette prosjektet er en induktiv fenomenologisk studie av ti ungdommers opplevelser av naturen. Gjennom tre fokusgruppeintervjuer utforskes ungdommenes tanker om naturens egenart, og deres opplevelser av forholdet mellom det menneskelige og det ikke-menneskelige. Data fra intervjuene analyseres og belyses av sosiologisk teori for å skape et oversiktsbilde av de varierte opplevelsene.

Et fremtredende funn er opplevelsen av naturen som *det andre*, med andre ord noe som skiller seg skarpt fra samfunnet, med fantastiske og tilnærmet magiske egenskaper. Respondentene bruker gjennomgående et skarpt skille mellom det menneskelige og det ikke-menneskelige, og flere omtaler naturen som en beroligende avveksling som står i sterk kontrast til hverdagslivets stress. Samtidig opplever flere respondenter naturen som utfordrende, men med svært ulike holdninger til disse utfordringene.

Natur er et begrep som for respondentene er forbundet med ulike verdier. Disse verdiene utforskes i henhold til type og hierarki, og plasseres på en skala med materielle og immaterielle verdier. Verdier knyttet til nytte utpekes som særlig sentrale, men også nostalgi og estetikk trekkes frem. For flere respondenter er det en sterk forbindelse mellom naturen og barndommen, og minner fra barndommen er for noen av dem en selvsagt del av samtalen når temaet er natur.

Et annet sentralt funn er at respondentenes opplevelser av naturen i høy grad påvirker deres bevisste eller ubevisste utvalg av kriterier for hva som regnes som natur og ikke. Mange har en høy terskel for å omtale et område som natur, og et sentralt kriterium er at stedet ikke har synlige spor av menneskelig innblanding. Respondentene går også i dybden av spørsmålet om hvorvidt menneskene er en del av naturen eller ikke, og viser her svært ulike tolkninger av begrepet natur og hva det omfatter. På dette punktet er det variasjoner i om mennesket anses som isolert fra eller integrert i naturbegrepet, om mennesket er overordnet eller underordnet naturen, og om argumentasjonen er bygget på tanker om menneskets historie eller egenskaper.

Prosjektet kan være et utgangspunkt for videre analyser av opplevelser av naturen i et bevaringsperspektiv ved å undersøke hvilke opplevelser som er mest fordelaktige for å utvikle

interesse for bærekraft og bevaring av natur og miljø. Det kan også være grunnlaget for videre undersøkelser i skolesammenheng. Det kan nyttig å se nærmere på hvordan de ulike opplevelsene av naturen kan og bør påvirke den praktiske gjennomføringen av fagfornyelsens innlemmelse av bærekraft og respekt for naturen som fagoverskridende verdigrunnlag.

Nøkkelord: natur, ungdom, villmark, antroposentrisme, menneskelig, ikke-menneskelig

Innholdsfortegnelse

1. Innledning.....	1
1.1 Prosjektets overordnede mål og problemstilling.....	1
1.2 Prosjektets relevans.....	2
1.3 Begrepsavklaring.....	3
1.3.1 Opplevelse.....	3
1.3.2 Antroposentrisme.....	4
1.3.3 Natur.....	4
1.3.4 Det menneskelige og det ikke-menneskelige.....	5
1.4 Oppbygning av oppgaven.....	5
2. Teoretisk forankring.....	5
2.1 Innlemmelse av natur i sosiologien.....	7
2.1.1 Sociology as if nature did not matter.....	7
2.1.2 Et paradigmeskifte.....	8
2.2 Teoretisk rammeverk for dataanalyse.....	9
2.2.1 Hva snakker vi om når vi snakker om natur?.....	10
2.2.2 Villmarksfantasi.....	11
2.2.3 Asosial natur.....	12
2.2.4 Økokritikk.....	13
3. Metodiske valg og fremgangsmåte.....	15
3.1 Valg av metode.....	15
3.2 Gjennomføring og transkribering av intervjuer.....	16
3.3 Etske retningslinjer.....	19
3.4 Reliabilitet, validitet og særlige hensyn.....	19
3.4.1 Fokusgruppeintervjuets fallgruver.....	21
3.4.2 Asymmetrisk maktforhold.....	21
3.4.3 Verdier.....	22
4. Funn.....	23
4.1 Generelle betraktninger og struktur av analysen.....	23
4.2 <i>Hva er naturen?</i> Respondentenes opplevelser av naturens egenart og verdi.....	24
4.2.1 Adjektiver.....	27
4.2.2 Naturen som <i>det andre</i>	33
4.2.3 Naturens verdi.....	40
4.3 <i>Hvor står mennesket?</i> Respondentenes opplevelser av forholdet mellom det.....	49
menneskelige og det ikke-menneskelige.....	49
4.3.1 Respondentenes bruk av naturen.....	49
4.3.2 Respondentenes relasjon til det ikke-menneskelige: naturen som et «da».....	49
4.3.3 Menneskets posisjon.....	53
5. Avslutning.....	61

5.1 Veien videre	63
6. Litteratur.....	66
Vedlegg 1: Intervjuguide.....	69
Vedlegg 2: Informasjonsskriv til respondenter	70
Vedlegg 3: Godkjenning fra NSD	72

Figurliste

Figur 1: Interaksjonen mellom den sosiokulturelle og biofysiske sfæren.....	10
Figur 2: NatCul-matrisen	14
Figur 3: Opplevelser av naturens verdi	47
Figur 4: Opplevelser av menneskets posisjon	53
Figur 5: Opplevd distanse mellom det menneskeskapte, mennesket og naturen	61

1. Innledning

Her er det fokus på særoppgaver og skoleoppgaver og konflikter og ditt og datt, mens der ute er det liksom dyr, planter, trær. Fjell som står der i tusen år og tusen år til. Og lenger. Det er liksom en helt annen kraft som gjelder.

-Respondent 4

Spørsmålet om menneskets forhold til det ikke-menneskelige befinner seg i skjæringspunktet mellom samfunnsvitenskap og naturvitenskap. Resultatet er, på godt og vondt, at mennesket og naturen stort sett studeres hver for seg. I en tid der vekselvirkningen mellom dem er sterkere enn noen gang, og fokuset på problemer knyttet til klimaendringer og tap av biologisk mangfold øker, er det på høy tid at denne relasjonen får mer forskningsmessig oppmerksomhet.

En brennende interesse for å tilbringe tid i naturen var det som førte til ideen bak prosjektet, og en nysgjerrighet for hva slags forhold andre mennesker har til natur ble en viktig drivkraft. Av særlig interesse er mennesker som har vokst opp i byer, med stor avstand til villmark og uberørte naturområder. Prosjektets intensjon har fra begynnelse til slutt vært å beskrive og kartlegge fremfor å forklare og vurdere, noe som kommer til uttrykk gjennom den induktive og fenomenologiske tilnærmingen.

Gjennom tre fokusgruppeintervjuer har ti ungdommer på mange måter satt ord på tanker og ideer jeg selv har hatt vanskeligheter med å formulere, og har bygget et grunnlag for en forståelse av hvor ulikt vi opplever naturen og vår egen posisjon i den. Svarene oppgaven kommer frem til, er ikke en objektiv fasit om menneskets forhold til naturen, men et speilbilde av respondentenes opplevelser av dette forholdet.

1.1 Prosjektets overordnede mål og problemstilling

Ved hjelp av semistrukturerte intervjuer med ti ungdommer, belyst av teoretiske bidrag fra sosiologi og andre relevante fagfelt, er målet å beskrive opplevelsene de har av naturen, og av sin egen posisjon i møte med den. Disse målsettingene sammenfattes til følgende problemstilling:

Hvordan opplever respondentene naturen og forholdet mellom det menneskelige og det ikke-menneskelige?

Prosjektet søker dermed å kartlegge disse ungdommenes egenopplevde forhold til naturen. Målet er ikke primært å finne årsakene til eller konsekvensene av opplevelsene som blir analysert, men å beskrive dem basert på respondentenes subjektive erfaringsgrunnlag. Prosjektet har en induktiv tilnærming der teorien har blitt innhentet i etterkant av datainnsamlingen for å belyse og drøfte funn. Ikke alle empiriske funn kan støttes av eller forklares med eksisterende teori, men også disse funnene er høyst relevante. Det er også et mål å utforske kunnskapshull som avdekkes når en utforsker tematikk knyttet til det ikke-menneskelige innenfor sosiologiske rammer. Prosjektet tar sikte på å være et kreativt og nyttig bidrag til å forstå hvordan mennesker opplever og forstår naturen og dens betydning.

1.2 Prosjektets relevans

Teorikapittelet er delvis bygget på teori som argumenterer for innlemmelse av natur i sosiologien (se bl.a. Carter & Charles, 2009, Catton & Dunlap, 1978, Dunlap, 2015, Murphy, 1995). Dette behovet for et paradigmeskifte som prosjektet støtter seg til kan grunngis fra to hold. For det første kan man snakke om et skifte for sosiologiens skyld, med andre ord et aktualitetsargument. Opptakten til en global klima- og naturkrise utfordrer samfunnsvitenskapens evne til å forstå forholdet mellom den naturlige verden og samfunnet (Carter & Charles, 2009, 1). Sosiologien må tilpasses et samfunn der kunnskap om naturen og menneskenes påvirkning på den blant annet har innvirkning på våre valg og vaner som forbrukere (Kempton, Boster & Hartley, 1995, 6). I en samtid der våre handlinger som samfunnsborgere i økende grad påvirkes av hvilke konsekvenser det kan få for jorda og for naturen, er det sannsynlig at innlemmelse av naturen i sosiologien må til for å holde feltet aktuelt og rustet for fremtiden.

I tillegg kan et bevaringsargument legges til grunn for dette paradigmeskiftet, altså et skifte for naturens skyld. Det er nærliggende å tro at for å skape endring i måten vi forvalter naturen på, kreves et samarbeid på tvers av fagfelt. Tverrfaglig forståelse og en nyansering av tanken om at naturen er et tema forbeholdt naturvitenskapene er avgjørende for å få til dette (Murphy & Dunlap, 2012, 7). Oppgaven er deskriptiv og tar ikke i særlig grad stilling til fordeler og ulemper med opplevelsene som ungdommene beskriver, men funnene kan danne grunnlag for

videre forskning på opplevelser av menneskets forhold til det ikke-menneskelige i et bevaringsperspektiv. For å vite hvordan en bør jobbe med utfordringer knyttet til miljø og natur kreves kunnskap om hvilke holdninger og perspektiver som finnes, og hvordan disse kan fremme eller bremse utviklingen. Trolig kan enkelte opplevelser av naturen bidra positivt til utvikling av holdninger og interesser som er fordelaktige for bevaring av naturen, mens andre kan fungere som barrierer.

Samtlige respondenter er elever på videregående skole, og prosjektet er også relevant i skolesammenheng. I Fagfornyelsen er naturglede og respekt for naturen innlemmet i verdigrunnlaget i overordnet del. Verdigrunnlaget er fagoverskridende og innebærer at elevene skal utvikle «naturglede, respekt for naturen og klima- og miljøbevissthet» (Utdanningsdirektoratet, 2017). For å lykkes med dette kreves det innblikk i elevenes holdninger til og tanker rundt disse abstrakte og ikke nødvendigvis målbare verdiene. Dersom man skal kunne iverksette holdningsskapende arbeid og fremme naturglede og respekt for naturen i skolen spesielt og i samfunnet generelt, er det viktig å ha kunnskap om hvilke opplevelser av naturen som finnes blant unge. Uten denne kunnskapen vet en ikke hvilket grunnlag en jobber ut ifra. Selv om dette prosjektet ikke knytter forskningen inn i en skolesammenheng, er Fagfornyelsens fokus på natur et klart argument for å frembringe mer forskning på forholdet mellom elevene og naturen. Prosjektet har i tillegg vært svært interessant å jobbe med, og både intervjuer, teori og dataanalyse har skapt glede, gode samtaler og nysgjerrighet, noe som er verdifullt i seg selv.

1.3 Begrepsavklaring

1.3.1 Opplevelse

Oppgaven sikter mot å kartlegge ungdommenes *opplevelser* av naturen. Dette er et bevisst ordvalg for å gjenspeile den fenomenologiske tilnærmingen som innebærer å bygge analysen på ungdommenes subjektive erfaringer. Et alternativ som ble vurdert, og som fortsatt går igjen visse steder i teksten, er *perspektiv*. Grunnen til at perspektiv ikke er den gjennomgående betegnelsen er at ordet kan gi inntrykk av at det er snakk om etablerte kategorier av perspektiver som ytringene plasseres inn i. For å ivareta fokuset på elevenes genuine, subjektive erfaringer ble opplevelse vurdert som mer egnet. Ved å snakke om opplevelser anerkjennes elevenes erfaringer som sanne, da en opplevelse ikke gir inntrykk av

å være riktig eller uriktig. En opplevelse er en fasit på hvordan naturen fremstår for dem, mens et perspektiv alltid vil ha et element av relativitet som motstrider dette.

1.3.2 Antroposentrisme

I bokstavelig forstand betyr antroposentrisme menneskesentrert (Thompson, 2017, 1), men definisjonene varierer. Likevel blir bruken av begrepet sjelden spesifisert i litteraturen, og for å unngå feiltolkninger av antroposentrismen beskrevet i teorien blir begrepet her brukt i bred forstand. Noe av litteraturen synes å ligge tett opp mot en etisk antroposentrisme, som kan defineres som en oppfatning om at mennesket som art er av spesiell og unik moralsk viktighet (Thompson, 2017, 3). Dette gjelder for eksempel kritikken av sosiologiens antroposentrisme som behandles i kapittel 2.1. Andre teoretiske bidrag, som for eksempel NatCul-matrisen som presenteres i kapittel 2.2.4, synes å ligge et sted mellom etisk og konseptuell antroposentrisme. Sistnevnte bygger på homomensuratesen og ideen om mennesket som alle tings målestokk (Thompson, 2017, 4). Det er dermed nødvendig med en spesifisering av hva som menes med antroposentrisme i dette prosjektet, men siden teoriene synes å bruke begrepet noe ulikt, kan det tenkes at noen av nyansene forsvinner dersom kun én av de etablerte definisjonene benyttes.

Basert på tolkninger av antroposentrismebegrepet i teorien brukt i denne oppgaven, og med et ønske om å bevare spennet av definisjoner, vil følgende formulering være den prosjektspesifikke definisjonen av begrepet: Med antroposentrisme menes her *å sette mennesket i sentrum av tolkningen av eksisterende ideer eller i utformingen av nye, eller å bruke menneskelige ønsker, verdier og behov som målestokk for ønskelig utfall.*

1.3.3 Natur

Begrepet natur blir ikke definert i oppgaven. Dette er bevisst utelatt for at spørsmålet om hva natur er skal holdes åpent. I tråd med den fenomenologiske tilnærmingen anerkjennes elevenes opplevelser av hva natur er som likeverdige oppfatninger. Natur er preget av terminologisk diskrepans og brukes med svært varierte betydninger (Carolan, 2005, 401). Hva som inkluderes i begrepet natur blir det tatt stilling til gjennomgående i teori og analyse, og blir særlig utdypet i kapittel 2.2.1.

1.3.4 Det menneskelige og det ikke-menneskelige

For å møte potensielle terminologiske utfordringer med å utelate en fast definisjon av natur blir distinksjonen menneskelig og ikke-menneskelig hyppig brukt i analysen. Menneskelig benyttes i denne oppgaven som en betegnelse på mennesker, men også fenomener og ting som skapes av mennesker. Det ikke-menneskelige på sin side er natur og dyr slik de er uten menneskelig påvirkning. Årsaken til at dette skillet i flere tilfeller erstatter skillet mellom menneske og natur eller samfunn og natur, er at hvorvidt mennesket er en del av naturen eller ikke som nevnt er et løpende spørsmål gjennom hele oppgaven. Det blir derfor viktig å ha en terminologi som ikke berøres av denne diskusjonen.

1.4 Oppbygning av oppgaven

I kapittel 2 redegjøres det for prosjektets teoretiske forankring. Denne delen har en overordnet del som tar for seg det teoretiske bakteppet prosjektet bygger på. Noe av teorien går ikke igjen i dataanalysen, men er viktig for å forklare både videre utvalg av teori og prosjektets overordnede mål. Deretter vil det redegjøres for de teoretiske verktøyene som benyttes i analysen. Kapittel 3 tar for seg metodiske valg, samt utfordringer knyttet til gjennomføringen. I kapittelet blir også det fenomenologiske grunnlaget til prosjektet nærmere utdypet. I kapittel 4 vil intervjuene med ungdommene presenteres, og funnene blir drøftet i lys av teori fortløpende. Utdrag fra intervjuene er organisert tematisk, og vil derfor ikke gjengis kronologisk. Det er hver enkelt ytring, og ikke respondentene, som er gjenstand for tolkning og diskusjon.

Det siste kapittelet består av en oppsummering av de sentrale funnene. Her vil det også presenteres noen tanker om veien videre og om hvilke forskningsspørsmål det ville vært interessant å sett nærmere på. Gjennomføringen av prosjektet skapte grobunn for mange ideer det ikke er rom for å gjennomføre her, men som forhåpentligvis vil bli utviklet i fremtiden.

2. Teoretisk forankring

Utfordringen med å utforme en teoretisk tolkningsramme for den empiriske analysen er mangelen på deskriptiv, sosiologisk teori som tar for seg forholdet mellom det menneskelige og det ikke-menneskelige. Det finnes rikelig med teori som argumenterer for at naturen bør innlemmes i sosiologien (se bl.a. Beck, 1992, Bruckmeier, 2016, Carolan, 2005, Catton & Dunlap, 1978, Jerolmack, 2012, Murphy, 1995), men det er utfordrende å finne teori som

faktisk gjør dette. Det kan tenkes at denne innlemmelsen er et prosjekt med bred dekning på idéstadiet, men som i liten grad har blitt fulgt opp av sosiologer i praksis. Derfor vil det i det teoretiske rammeverket hentes ideer fra økokritikk og mer normative sosiologiske teorier. Av samme grunn vil også teorier som argumenterer for innlemmelsen inkluderes, selv om den ikke i særlig grad bidrar til å utforme verktøy eller tolkningsrammer.

I tråd med den induktive tilnærmingen ble aktuelle fagfelt primært utforsket i etterkant av intervjuene, og flere felt og sosiologiske perspektiver ble vurdert, men deretter forkastet. Herunder faller blant annet kvantitative undersøkelser av menneskers forhold til naturen. Det finnes rikelig med data som tar for seg omfattende informantgrupper og kartlegger deres forhold til naturen (se bl.a. Mayer & Frantz, 2004, Richardson et al., 2019). Dette ble utelatt av to grunner. For det første faller mange av spørsmålene og analysene innenfor psykologien eller biologien, og tar i svært liten grad høyde for sosiale faktorer. I tillegg er spørsmålene og kategoriene ofte for unyanserte til å være nyttige for å beskrive opplevelser, og blir snarere et speilbilde av kunnskap og interesse for konkrete aktiviteter informantene forbinder med naturen.

Etiske perspektiver ble vurdert som relevant, men lite egnet. Dette ble utelukket for å beholde prosjektets deskriptive art, men kan være nyttig å inkludere i en eventuell videreutvikling av ideene som presenteres her. Til sist ble det også vurdert å fokusere på samfunnsutvikling og studere hvordan teorier som Becks *risikosamfunn* (Beck, 1992) og Ingleharts *knapphetshypotese* (Inglehart, 2018, 14) kan bidra til å forklare utvikling i perspektiver på naturen. Dette er teorier som kan være mer aktuelle for prosjekter som søker å gå i dybden av samfunnsmessige og kontekstuelle endringer for å forklare de opplevelsene som her kun beskrives.

Det vil i påfølgende kapittel først redegjøres for den teoretiske forankringen som utgjør grunnlaget for oppgavens mål, nemlig teorier som tar for seg innlemmelse av natur i sosiologien. Teorier som drøfter naturens plass i sosiologien er essensielle for å forstå ideene prosjektet er bygget på. Selv om ikke alle teoretiske bidrag brukes direkte til å analysere data, vil de i høy grad påvirke utformingen av spørsmål og analyse. Videre vil det redegjøres for teorier som springer ut fra eller ligger nært dette feltet, og som danner grunnlaget for utformingen av rammer for den empiriske analysen.

2.1 Innlemmelse av natur i sosiologien

Sosiologien kan sies å være tuftet på et sterkt skille mellom det menneskelige og det ikke-menneskelige (Bruckmeier, 2016, Carolan, 2005, Carter & Charles, 2009, Murphy, 1995, Murphy & Dunlap, 2012). Mens de sosiale vitenskapenes fokus er menneskesamfunnet, er den naturlige verden tradisjonelt sett naturvitenskapenes ansvarsområde (Carter & Charles, 2009, 4). Michael Carolan forklarer dette skillet som et resultat av en utbredt antakelse i sosiologien om at det *sosiale* (knyttet til det menneskelige) og det *naturlige* (knyttet til det ikke-menneskelige) er av ontologisk ulik art (Carolan, 2005, 394, Carter & Charles, 2009, 4), og at svakere skillelinjer fryktes å kunne svekke disiplinen (Carolan, 2005, 393). Dette kan tenkes å føre til et sterkt fokus innad i sosiologien på å bevare disse skillelinjene.

Dette skillet blir i dag kritisert fra flere hold. Sosiologiens relevans som fagfelt har til stadighet blitt utfordret med økende fokus på natur- og miljøproblematikk, og det stilles spørsmål ved sosiologiens evne til å forstå forholdet mellom den naturlige verden og menneskelige samfunn (Carter & Charles, 2009, 1). Skillet som tidligere var viktig for differensiering og spesialisering av fagfeltene, er derfor kanskje ikke like hensiktsmessig i dag. Naturen har alltid påvirket menneskers valg og muligheter, så interaksjonen mellom sosiale konstruksjoner og naturen har riktignok alltid være til stede. Forskjellen i dag er at den på mange måter har økt i omfang med global befolkningsvekst og mer effektive måter å benytte seg av ressurser (Murphy & Dunlap, 2012, 7). Resultatet er at påvirkningen den andre veien skjer i mye større grad enn før, ved at menneskers handlinger også har store konsekvenser for naturen. Sosiologien spiller derfor en kritisk rolle i å forstå hvorfor og hvordan økologiske kriser vokser frem, og i å bidra til å utvikle sosiale og politiske verktøy som kan avverge eller begrense krisen.

2.1.1 Sociology as if nature did not matter

Tendensen i sosiologien til å ekskludere naturen beskrives av Raymond Murphy som *sociology as if nature did not matter*. Murphy kaller denne formen for sosiologi, som han hevder er den mest utbredte, en «social theory of disneyworld» (Murphy, 1995, 693). Han forklarer dette som en syntetisk verden bosatt av kunstige skapninger, inkludert mennesker, der alt er konstruert av mennesker. Murphys disneyworldanalogi er et forsøk på å forklare den irrasjonelle ekskluderingen av naturen i sosiologien, da det bygger på et sterkt skille som ikke eksisterer i virkeligheten. Dersom ikke naturen innlemmes i sosiologien, risikerer man å

studere en verden som rett og slett ikke finnes (Murphy, 1995, 693). For å opprettholde sosiologiens relevans og påvirkningskraft er derfor denne bevegelsen mot en sosiologi med natur helt nødvendig.

Murphy hevder at i realiteten er sosiale konstruksjoner alltid bygget på et dynamisk økologisk system, som riktignok i økende grad påvirkes av mennesker. Han advarer om at “Sociological theory that deflects attention away from this part of reality, which cannot be reduced to a social construction but which interacts with social constructions, takes sociology in a misleading direction” (Murphy, 1995, 692), altså at sosiologiens utvikling påvirkes negativt av manglende oppmerksomhet rundt dette forholdet. Dette kan forklares som at ved å utelukke naturen fra sosiologien ser vi verken hvordan menneskelig aktivitet påvirker naturen eller hvordan naturen legger grunnlaget for og styrer menneskers handlingsrom.

2.1.2 Et paradigmeskifte

Konsekvensene av en sosiologi blottet for natur kan med andre ord være en ulempe både for naturen og for samfunnet. Murphy argumenterer for at et alternativ til en sosiologi uten natur er å innta en mer kritisk tilnærming (Murphy, 1995, 703), og målet kan tenkes å gjenspeile ideen om *New Environmental Paradigm* (Catton & Dunlap, 1978). Catton og Dunlap argumenterer for at antroposentrisme er en del av det grunnleggende sosiologiske verdenssynet, og noe som går igjen i samtlige underretninger av fagfeltet. Denne gjennomgående antroposentrismen danner grunnlaget for termen *Human Exemptionalist paradigm*, HEP, som bygger på en antakelse om at menneskene står i en særposisjon i verden fordi de har kultur (Catton & Dunlap, 1978, 42). Muligheten for kulturell akkumulasjon medfører ifølge HEP at fremskritt kan fortsette nærmest ubegrenset (Catton & Dunlap, 1987, 43), en oppfatning som Catton og Dunlap avviser.

Som alternativ tilnærming foreslår Catton og Dunlap en overgang til NEP, *New Environmental Paradigm*. NEP ser på mennesket som en av mange arter som er «independently involved in the biotic communities», og at deltakelsen i disse samfunnene former våre sosiale liv (Catton & Dunlap, 1978, 45). NEP har i ettertid også blitt videreutviklet til *New Ecological Paradigm*, som utvider og nyanserer paradigmet slik at det i større grad berører flere sider av et såkalt «ecological worldview» (Dunlap, Van Liere, Mertig & Jones, 2000, 426). I både opprinnelig og fornyet utgave innebærer dette paradigmeskiftet å innlemme naturen i sosiologien fra begge hold. Sosiologien må ta for seg både miljøet og

naturens påvirkning på samfunnet, i form av for eksempel naturressurser, og samfunnets påvirkning på miljøet og naturen (Catton & Dunlap, 1978, 44), blant annet ved å være bevisst på hvordan menneskelig aktivitet kan påvirke økosystemer.

Et slikt paradigmeskifte kan sies å ha blitt enda mer relevant siden ideen oppsto, og NEP har vært brukt både for å undersøke holdninger, verdier og verdenssyn med varierende tilnærminger (Dunlap et al., 2000, 428). Dette kommer til uttrykk i Murphy og Dunlaps tanker om hvordan empiriske undersøkelser og teoretiske analyser av interaksjonen mellom sosiale fenomener og naturens dynamikk kan inkorporeres i sosiologien, for å møte den økende interaksjonen knyttet til blant annet befolkningsvekst (Murphy & Dunlap, 2012, 7). Også Kempton, Boster og Hartley gjennomførte i 1995 en antropologisk studie av hvordan perspektiver på globale klimaforandringer er basert på hvordan en opplever forholdet mellom menneske og natur og dermed nært knyttet til kulturelle verdier og oppfatninger (Kempton, Boster & Hartley, 1995, 2-3). Studien bygger på grunnleggende tanker i NEP og har som formål å analysere komponenter og årsaker til fokus på miljøvern, men skiller seg fra det opprinnelige paradigmet ved å separere det i ulike deler og undersøke hver del separat (Kempton et al., 1995, 10), et prinsipp som også kan ses i dette prosjektet.

I dette prosjektet er det riktignok ikke foretatt tilsvarende målinger, men NEP-tankegangen gjenspeiles i sammenknyttingen av sosiologisk teori og de empiriske undersøkelsene av respondentenes opplevelser av naturen. I stedet for en kartlegging av overordnede holdninger til natur og miljø, ligger fokuset på å undersøke mer spesifikke bestanddeler av disse holdningene, som opplevelser av naturens egenart (4.2), naturens verdi (4.2.3) og menneskets posisjon i naturen (4.3.3). Til forskjell fra forskningen innen de to nevnte bølgene av NEP, går ikke dette prosjektet i dybden av natur- og miljøvern, men undersøker kun opplevelser av naturen i seg selv.

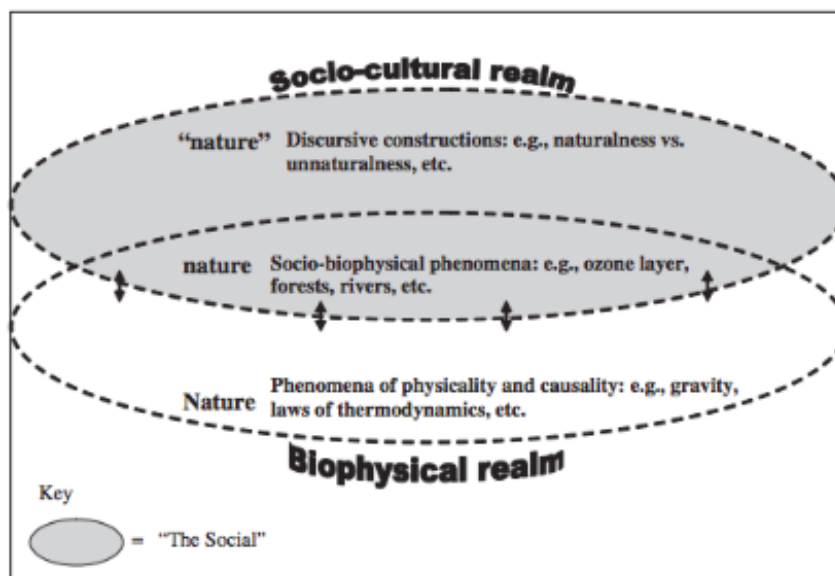
2.2 Teoretisk rammeverk for dataanalyse

Som nevnt er utfordringen med å utforme en teoretisk tolkningsramme for datamaterialet den begrensede mengden sosiologisk teori som tar for seg forholdet mellom det menneskelige og det ikke-menneskelige. Derfor vil verktøy og ideer hentes fra varierte, men nært tilknyttede fagfelt. Selv om teorier om samfunnsutvikling er utelatt, er det relevant å se på den konteksten respondentenes møter med naturen utspiller seg i. Det finnes rikelig med teoretiske bidrag

som knytter menneskers forhold til naturen til den moderne samfunnsutviklingen generelt, og urbanisering spesielt.

2.2.1 Hva snakker vi om når vi snakker om natur?

Det kan være svært krevende å organisere de varierte måtene å omtale og definere natur på. Michael Carolan peker på en tendens til at ordet brukes for å referere til svært ulike ting og fenomener, og at begrepets betydning må oppklares dersom det skal etableres som en del av sosiologien (Carolan, 2005, 401). Carolan argumenterer for viktigheten av å konstruere kategorier også for abstrakte temaer som natur, og peker på at det kan ha en svært viktig sosial funksjon. Kategoriene kan bidra til å skape orden i en kaotisk verden, og uten å etablere visse konseptuelle skillelinjer mellom det sosiale og det naturlige, så vil alt kunne defineres som natur (Carolan, 2005, 409), og definisjonen blir uten mening. Hans forslag til kategorisering kan oppsummeres med en modell som skiller mellom tre ulike måter å snakke om natur på som virker sammen i en dynamisk helhet; «*nature*», *nature* og *Nature* (Carolan, 2005, 401).

Figur 1: Interaksjonen mellom den sosiokulturelle og biofysiske sfæren

«*nature*» viser til et sosiodiskursivt konsept med en svak forbindelse til den materielle verden. Begrepet viser til det *naturlige* i kontrast til det *unaturlige*, og brukes gjerne for å snakke om det som er sant eller ekte (Carolan, 2005, 402). *nature* ligger et sted mellom den sosiokulturelle og biofysiske sfæren i modellen, og omfatter det observerbare i naturen som er grunnlaget for sosiale konstruksjoner (Carolan, 2005, 403), som skoger, elver og dyr. Det

siste begrepet, *Nature*, er fenomener som tyngdekraft, termodynamikk og lignende, som vi ennå i liten grad har omfavnet konseptuelt (Carolan, 2005, 406). Når en bruker ordet natur ukritisk, er det ikke selvsagt hvilken sfære en refererer til, og dermed er det ikke nødvendigvis klart hvilke tolkningsrammer en befinner seg innenfor. Carolan understreker at begrepene i modellen er overlappende og flytende (Carolan, 2005, 409), og det anses ikke som hensiktsmessig å kategorisere bruken av ordet skjematisk etter «nature», nature og Nature. Så lenge en er bevisst på de flytende skillelinjene, vil de likevel kunne spille en viktig rolle for å avdekke respondentenes referanserammer i datamaterialet. Der det er relevant vil det derfor tolkes hvilke sfærer de ulike ytringene faller inn under for å undersøke hvilke bruksområder for begrepet natur som er mest gjennomgående.

2.2.2 Villmarksfantasi

Miljøhistoriker William Cronons tanker om «the wilderness fantasy» gjenspeiles i flere sosiologiske teorier om menneskers perspektiver på naturen brukt i prosjektet. Ideen innebærer at konseptet *villmark* over tid har blitt ladet med dype kjerneverdier fra kulturen som skaper og idealiserer den (Cronon, 1996, 10). Naturen romantiseres og helliggjøres, og skyves dermed lengre bort fra kulturen. Resultatet er at det utvikles svært høye standarder for hva som regnes som natur. Noen av kriteriene Cronon peker på som gjennomgående er at stedet eller landskapet er stort, gir oss illusjonen av å være alene i verden, og har en behagelig utsikt (Cronon, 1996, 22). Estetikk er dermed et sentralt element i menneskers søken etter autentisk natur. Det sentrale paradokset Cronon presenterer er at tanker om villmarken legemliggjør en dualistisk visjon som separerer mennesket fra naturen. Dersom mennesket ikke har noen plass i naturen, vil det heller ikke kunne tilby løsninger til problemene knyttet til den (Cronon, 1996, 17). Dette skjer når perspektivet på naturen som noe separat fra samfunnet kun tillegges den uberørte naturen.

Jonathan Haidt beskriver en lignende tendens ved å trekke frem naturen som en kilde til en følelse av ærefrykt og av noe større enn en selv. Han beskriver dette som at “Awe acts like a kind of reset button. It makes people forget themselves and their petty concerns» (Haidt, 2013, 264). Som i Cronons teori kan en si at distansen mellom samfunn og natur øker, ved at naturen blir tillagt en tilnærmet hellig egenskap i kontrast til samfunnet forøvrig, og et sted man kan legge seg selv og hverdagen til siden. Ifølge Haidt bruker mennesker ofte spirituelle termer for å beskrive naturen, nettopp fordi naturen kan begrense selvet og trigge følelsen av å

være en del av noe større (Haidt, 2013, 264). Dette fenomenet kaller Haidt «the hive switch», der bikuben blir et symbol på følelsen av å tre ut av egoet og inn i et større fellesskap (Haidt, 2013, 258). Naturen blir dermed for Haidt en av flere mulige triggere for dette skiftet.

2.2.3 Asosial natur

En lignende utvikling beskrives av James Gibson som «The Culture of Enchantment», som kan ses som et forsøk på å reetablere et hellig perspektiv på naturen. Gibson beskriver en strømning preget av avvisning av modernitetens reduksjon av dyr, planter, steder og naturkrefter til utilitaristiske ressurser. Ifølge Gibson svarer mennesker til fortrylleskulturen fordi den tilbyr dem noe de ikke kan finne noe annet sted, nemlig en transcendent, som kan beskrives som en slags ubestemmelig, mytisk verden utenfor vår egen (Gibson, 2009, 11). Denne strømmingen kan forstås som en reaksjon på samfunnets økende fremmedgjøring fra naturen knyttet til urbanisering og en økende grad av geografisk separasjon fra naturen (Angelo & Jerolmack, 2012, 26). Denne tankegangen har mye til felles med Cronons villmarksfantasi og det Angelo og Jerolmack betegner som *asocial nature*. En slik asosial natur kan ses som en tilnærming til naturen preget av en søken etter de autentiske og *rene* naturmøtene, og å tillegge naturen mytiske og magiske egenskaper (Angelo & Jerolmack, 2012, 26). Naturen som et asosialt sted eller fenomen er med andre ord en oppfatning av naturen som løsrevet fra sosiale konstruksjoner og menneskelig påvirkning.

I likhet med Cronon påpeker også Angelo og Jerolmack paradokset med asosial natur. Urealistiske forventninger til renhet og autenticitet kan hindre en i å se verdien av hybridlandskapene vi til daglig befinner oss i, noe som fører til at man mister muligheten til å se hvordan det er fordelaktig at både natur og det sosiale virker sammen (Angelo & Jerolmack, 2012, 26). Likevel kan det også argumenteres for at disse nærmest spirituelle møtene med dyr og natur, som ifølge Gibson står sentralt i fortrylleskulturen, kan føre til et nytt forhold til naturen generelt (Gibson, 2009, 11). Dette utfallet kan på sin side kunne tenkes å ha positive følger med tanke på bevaring. Angelo og Jerolmack peker også på denne «umulige» etiske vurderingen. I stedet for å se asosial natur og andre tilnærminger som moralske motsetninger, er det mer hensiktsmessig å se dem som overlappende måter å oppleve naturen på, som alle kan føre til beundring og et ønske om å ta vare på både naturen og samfunnet (Angelo & Jerolmack, 2012, 29). På grunn av disse indre konfliktene om hvilke perspektiver på natur som er positive og negative for naturen og samfunnet, vil ikke ytringer i denne oppgaven vurderes som positive eller negative når teorier om asosial natur benyttes.

Inkluderingen av begrepene asosial natur og fortrylleseskultur har dermed først og fremst en deskriptiv funksjon.

2.2.4 Økokritikk

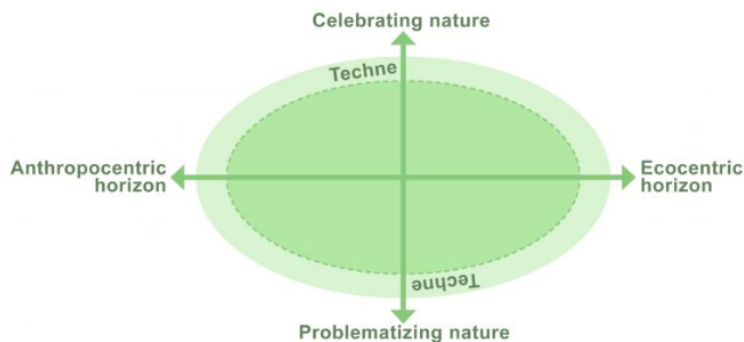
Økokritikk er i sin bredeste forstand studier av forholdet mellom det menneskelige og det ikke-menneskelige (Garrard, 2012, 5), men er primært fokusert på fremstillinger av dette forholdet i litteratur. Selv om man kan snakke om både kulturell og litterær økokritikk, er det et rikere utvalg av forskning spesifikt rettet mot litteraturen. Studier gjort innen økokritikk kan likevel være et viktig hjelpemiddel for å inkludere naturen i sosiologien, og for å gi rom for økosentrisme i analysen. Disse kontrastene og overgangene mellom økosentrisme og antroposentrisme er vanskelig å finne i sosiologisk teori, da teoriene i seg selv kan sies å være utarbeidet med antroposentriske rammer, begrep og formål.

I økokritikken utforskes tendenser i litteraturen som gjenspeiler perspektiver og representasjoner i virkeligheten, og sosiologien har i liten grad tatt stilling til de samme tendensene (se f.eks. Bell, 1995). Et eksempel er romantiseringen av naturen, der særlig det pastorale, i betydningen landlig eller idyllisk, er i fokus (Garrard, 2012, 37). Ifølge Garrard er det grunnleggende i det pastorale «(...) the idea of nature as a stable, enduring counterpoint to the disruptive energy and change of human societies" (Garrard, 2012, 63), og markerer et tydelig skille mellom det landlige og resten av samfunnet. I tillegg presenteres det pastorale og naturen ofte i litteraturen med nostalgiske undertoner, og et blikk på det pastorale kan representere et blikk tilbake til en bedre fortid (Garrard, 2012, 41). Garrard hevder at ingen annen trope er like dypt forankret i vestlig kultur, og at den ikke nødvendigvis henger sammen med et fokus på naturbevaring og miljøvern (Garrard, 2012, 37). Dette forklarer han med at den naturen som fremstilles i litteratur, særlig romantisk litteratur, ikke er den samme naturen som miljøvernere er opptatt av. Naturen i litteraturen har ofte fokus på det sublimе og skjønne, og fokuset flyttes fra naturtyper som er enda viktigere og er under mer press økologisk sett, men som er mindre vakre, som for eksempel våtmarker og myrer (Garrard, 2012, 48). Tendenser som i økokritikken avdekkes i litteraturen, kan i sosiologien undersøkes blant menneskers opplevelser av og forhold til naturen.

Av samme interesse for økokritikere er konseptet villmark, og hvordan det fremstilles i litteraturen. Menneskets relasjon til villmarken er noe mer utforsket i sosiologien (se f.eks. Cronon, 1996), men også her er utvalget begrenset. Villmark, i betydningen uberørt av

menneskelige sivilisasjoner, ses som fri for byens moralske og materielle krefter, og tillegges en tilnærmet hellig verdi. Villmarksnarrativ deler det pastorales fremstilling av naturen som en flukt, men omfavner det uberørte (Garrard, 2012, 66). Eksempler fra litteraturen som Garrard viser til erkjenner det krevende og truende som en del av naturen (Garrard, 2012, 73). Tendensen til å romantisere ulike naturtyper, som det landlige og villmarken, og å se naturen som en motvekt til samfunnet, er interessant å utforske også utenfor litteraturen. Mye av arbeidet med villmark i økokritikken tar for seg faglige tekster som ligger nært fagfelt som historie og filosofi, og strekker dermed grensene for tradisjonell litteraturkritikk (Garrard, 2012, 66). Veien til tilsvarende analyser innenfor sosiologiske rammer er derfor ikke lang.

I dette prosjektet vil økokritiske perspektiver være en viktig rettesnor og inspirasjonskilde, men retningen kan også bidra med verktøy og modeller. Særlig relevant er matrisen som ble utviklet som en del av NatChiLitCul-prosjektet på Høgskolen på Vestlandet. Matrisen er et koordinatsystem hvor tekster og andre kulturelle uttrykk kan diskuteres som en feiring eller en problematisering av naturen, og som uttrykk for antroposentrisme eller økosentrisme. Dimensjonen som omgir hele matrisen, *techne*, viser til at de aktuelle kulturelle uttrykkene allerede er medierte, og dermed bearbejdede representasjoner av naturen (Høgskulen på Vestlandet, 2017).

Figur 2: NatCul-matrisen

Modellen blir ikke brukt direkte som et analyseverktøy, da den i sin opprinnelige form ikke anses for å være overførbart til en fenomenologisk analyse. Dette er fordi den er for enkel til å gjenspeile menneskelige opplevelser. Den kan også oppfattes som noe unyansert, og åpner ikke for overlappende eller mangesidige oppfatninger. Likevel vil den være nyttig så lenge en er bevisst på at fremstillingene i virkeligheten er mer komplekse. De vertikale og horisontale motsetningene er derfor brukt som holdepunkter for å tolke respondentenes muntlige

fremstillinger av natur. Det er lagt mest vekt på de horisontale begrepene, da det på flere områder verken er mulig eller ønskelig å analysere antroposentriske og økosentriske fremstillingsformer. Dette er på grunn av vektleggingen av opplevelse, som kan sies å være et antroposentrisk fokus i seg selv. Begrepene trekkes likevel frem der det er mulig og nyttig for å skille mellom en svakere og sterkere antroposentrisme.

3. Metodiske valg og fremgangsmåte

3.1 Valg av metode

En kvalitativ metode med klare fenomenologiske trekk danner prosjektets empiriske grunnlag. Det ble gjennomført tre fokusgruppeintervjuer med til sammen ti elever på videregående skole. Også yngre respondenter ble vurdert, og kunne vært aktuelt ved en eventuell videreføring av prosjektet. Elever på videregående skole ble vurdert som mest egnet i dette tilfellet, da spørsmålene stiller høye krav til refleksjon og temaet ligger på et høyt taksonomisk nivå begrepsmessig. Ved å bruke respondenter som kan reflektere over sine opplevelser på et høyere nivå ble også avstanden mellom intervjuene og teorien noe forminsknet, og det ble mindre fare for at intervjuer feil- og overtolket det som ble sagt.

Kvalitative intervjuer ble vurdert som mest gunstig, da metodens intensjon om å avdekke menneskers opplevelse av verden (Kvale & Brinkmann, 2018, 20) gjenspeiler prosjektets mål om å skildre ungdommenes opplevelser av naturen. Natur er et tema preget av definisjonskonflikt og hårfine nyanser, og i tråd med denne vurderingen ble semistrukturerte fokusgruppeintervjuer med noen forhåndsdefinerte nøkkelpunkter ansett som mest hensiktsmessig. Målet i intervjuene var fri dialog ut fra spørsmålene som ble stilt, og respondentene fikk i høy grad styre samtalen selv mellom spørsmålene. Intervjuguiden (vedlegg 1) ble kun utformet som en veileder. Et fokusgruppeintervju åpner for samspill mellom intervjupersonene (Halkier, 2010, 9), og kombinasjonen av gruppesamhandling og forskerstyrt emnefokus gjør metoden velegnet til å si noe om betydningsdannelse (Halkier, 2010, 10). Dette er i tråd med spørsmålene stilt i intervjuene, som omhandler hva naturen er og hvordan den oppleves.

Den fenomenologiske tilnærmingen er utbredt i kvalitativ forskning (Kvale & Brinkmann, 2018, 44) og tar sikte på å «forstå sosiale fenomener ut fra aktørenes egne perspektiver og

beskrive verden slik den oppleves av informantene» (Kvale & Brinkmann, 2018, 45). Fenomenologiens mål er å illustrere hvordan mennesker opplever fenomener i sin livsverden (Kvale & Brinkmann, 2018, 45). Fenomener kan i en slik sammenheng forstås som ting og hendelser slik de fremstår for oss, ikke slik de er i seg selv (Aase & Fossåskaret, 2007, 47). Prosjektet tar sikte på å gi innsikt i hvordan respondentene selv forstår naturen og sitt forhold til den. Den primære årsaken til valget av en fenomenologisk tilnærming er målet om å beskrive fremfor å forklare ungdommenes opplevelse av naturen. I tråd med Aase og Fossåskarets forklaring av fenomener, er ikke hensikten å forklare hvordan fenomenene virkelig er, men hvordan de oppleves for respondentene.

Denne metoden stiller mange krav til intervjueren både når det gjelder planlegging, gjennomføring og analyse. Å være objektiv vil med en fenomenologisk tilnærming innebære et forsøk på å sette den vitenskapelige forhåndskunnskapen om fenomenene i parentes for å oppnå en fordomsfri beskrivelse av dem (Kvale & Brinkmann, 2018, 46). Det ble i intervjuene fokusert på å ikke ta stilling til hvorvidt opplevelsene representerer reelle sammenhenger eller fenomener i samfunnet og naturen. En induktiv tilnærming ble vurdert som mest kompatibel med fenomenologiens fokus på å sette forhåndskunnskap i parentes, noe som innebærer å gå åpent ut med en eksplorerende og empiridrevet fremgangsmåte (Tjora, 2010, 16). Den induktive fenomenologiske analysens mål er å være fri fra antagelser og forhåndsvurderinger (Creswell & Poth, 2018, 76), og det ble dermed ikke brukt teori i særlig grad i forkant av intervjuene. Undertemaene i analysen var ikke forhåndsbestemt, men utarbeidet i etterkant av intervjuene for å systematisere opplevelsene på en hensiktsmessig måte. Dette er i tråd med det Kvale og Brinkmann kaller bevisst naivitet, som innebærer å vise åpenhet fremfor å ha ferdige fortolkningskjemaer (Kvale & Brinkmann, 2018, 48). Det ble lagt vekt på å innta en nysgjerrig og oppmuntrende rolle som intervjuer for å innhente så detaljerte beskrivelser fra respondentene som mulig.

3.2 Gjennomføring og transkribering av intervjuer

Fokusgruppeintervjuene ble gjennomført i tre ulike grupper bestående av til sammen ti elever fra en videregående skole på Agder. Respondentgruppen består av fire jenter og seks gutter jevnt fordelt mellom studiespesialiserende program og ulike retninger innen byggfag. Samtlige er 17 eller 18 år og har vokst opp i bynære miljøer. Verken studieprogram, oppvekststed eller kjønn er vurdert som påvirkende faktorer i denne studien, da generalisering

på grunnlag av dette ville ha krevd en større elevgruppe. Dette ble vurdert, men ble forkastet for å heller gi en dybdebeskrivelse av opplevelsene fremfor å forklare dem.

Lærere ved en skole på Agder ble kontaktet, og det ble avtalt møter med klassene. Skolen ble valgt på grunn av sine varierte studieprogram og flere tilreisende elever, som ga grunnlag for varierte, sammensatte fokusgrupper. Elevene fikk en kort introduksjon til prosjektet der det ble informert om tema og hva det ville innebære for dem å delta. De som meldte interesse fikk tilsendt informasjonsskriv og utdypende informasjon om gjennomføringen. Spørsmål ble besvart fortløpende under presentasjonen av prosjektet og før oppstart av intervjuene. I de tilfellene det var mulig ble møtet med elevene gjennomført noen dager før intervjuene skulle finne sted. Dette ble gjort for å gi elevene bedre tid til å ta stilling til om de ønsket å delta. I to tilfeller ble dette gjort etter deltakelse i oppstartsaktiviteten i skoletimen, for å bli et kjent ansikt og bygge tillit i forkant av intervjuene.

Intervjuene ble gjennomført på grupperom i skolens lokaler. Dette var mest praktisk for at elevene ikke skulle bruke skoletid på å møte et annet sted. I tillegg kan det tenkes at intervjusituasjonen ble mer komfortabel i kjente omgivelser. Det ble brukt diktafon, og intervjuene ble transkribert like etter gjennomføring. Respondentene ble informert både på forhånd og når diktafonen ble satt på, og personopplysninger som navn og bosted ble utvekslet før opptaket startet. Bruk av diktafon ble vurdert som nødvendig av flere grunner. Formålet var hovedsakelig å frigjøre fokuset fra notering og gi muligheten til å holde øyekontakt og innta en tydelig lytterrolle. Diktafonen ga også frihet til å kunne følge med på respondentenes kroppsspråk og ikke-verbale reaksjoner til hverandres uttalelser. Både her og i de verbale ytringene vil det ligge mye potensielt viktig informasjon som kunne gått tapt dersom svarene måtte skrives ned fortløpende. For å oppnå optimalt utbytte av fokusgrupper ble det avgjørende å kunne følge med på samspillet respondentene imellom. Diktafon ble vurdert som avgjørende både for datamaterialets kvalitet og for å skape en komfortabel intervjusituasjon.

Intervjuene ble åpnet med at respondentene fikk beskjed om å lage et tankekart der ordet natur sto skrevet i midten. Oppfordringen var å skrive ord de selv forbinder med ordet natur, uten noen videre forklaring. Hensikten var å kartlegge hvilke assosiasjoner ordet gir, i tillegg til å kunne bruke ordene som utgangspunkt for videre samtale. Tankekartene ble også brukt for å gi elevene en kjent og konkret oppgave som en oppvarming til intervjuet.

For å ivareta respondentenes krav om å bli gjengitt korrekt (Jacobsen, 2015, 52) ble intervjuene transkribert i sin helhet. Numrene de ble gitt under transkriberingen er beholdt i oppgaven for å skille dem fra hverandre. Dette ble gjort fordi det i enkelte sammenhenger er nyttig å se hvilke andre opplevelser den samme respondenten beskriver på ulike spørsmål. Utdragene er også markert med bokstaver (A-G) i de tilfellene der flere utdrag presenteres samtidig. Dette er for å understreke at de ikke er hentet fra samme intervju eller samme del fra intervjuet, og for å tydelig kunne referere til riktig sitat i påfølgende analyse. Intervjuer benevnes som I med understrek for å ikke bli forvekslet med 1, som er en respondent.

Intervjuene ble transkribert til bokmål. Dette ble gjort for å unngå at dialektforskjellene viser hvor respondentene kommer fra og for å gjøre det lettere å lese. Engelske ord og uttrykk er beholdt, da oversettelser kan gjøre at nyansene respondentene forsøker å formidle når de velger et engelsk ord kan forsvinne. Utover dialekt ble intervjuene transkribert og gjengitt i oppgaven med identiske formuleringer. Eventuelle semantiske og syntaktiske feil er ikke rettet på så lenge informasjonen er forståelig, og bruken av tegnsetting gjengir pauser og opphold mest mulig talenært. Ikke-verbale uttrykk som nøling og latter gjengis i parentes der det oppfattes som relevant for å formidle stemning eller talemåte. Eventuelle oppklarende bemerkninger som ikke er en del av det opprinnelige sitatet er skrevet i klammer.

I tilfeller der deler av sitatet er utelatt fordi det som sies ikke er relevant for analysen, kommer dette klart frem i teksten. Dette ble aldri gjort i tilfeller der betydningen av det som sies endres av at deler utelates, men ble nødvendig for å beholde fokuset der en respondent for eksempel tar for seg flere temaer samtidig, eller digresjoner oppstår.

Spesifikke stedsnavn ble i flere tilfeller nevnt av respondentene. Som et tiltak for å verne om respondentenes personvern er disse stedsnavnene anonymisert og erstattet med fiktive navn. De fiktive stedsnavnene som er valgt skal gi inntrykk av å være samme type sted som det som beskrives. Dette ble gjort for å ikke vise hvilke naturområder som ligger nært respondentenes bosteder. Fiktive stedsnavn er understreket i sitater for å markere at de er endret fra det opprinnelige sitatet.

3.3 Etiske retningslinjer

På grunn av behandling av personopplysninger, i dette tilfellet opptak av stemme, var prosjektet meldepliktig til Norsk senter for forskningsdata (NSD). Det ble i tråd med NSD sine retningslinjer utarbeidet et informasjonsskriv som samtlige respondenter måtte signere før oppstart (vedlegg 2). De viktigste punktene på skrivet ble også gjennomgått muntlig for å sikre at respondentene var klare over sine rettigheter og ikke signerte uten å vite hva dette innebar. Dette gjelder særlig retten til å trekke seg fra prosjektet uten grunnivelse.

Lydopptakene var kun tilgjengelig for intervjuer, og ble slettet fortløpende etter transkribering. Det ble gitt tydelig beskjed før opptaker ble satt på.

Respondentutvalget i dette prosjektet innebærer møter med unge mennesker som mange sannsynligvis møter en forskningssituasjon for første gang. Minst like viktig som nyttig data var fokuset på å skape en komfortabel intervjusituasjon for å gi respondentene en positiv opplevelse.

3.4 Reliabilitet, validitet og særlige hensyn

Jacobsen understreker viktigheten av å minimere forskningens problemer knyttet til intern og ekstern gyldighet (Jacobsen, 2015, 227). Det kan tenkes at validering av samsvaret mellom virkeligheten og respondentenes beskrivelser, og mellom beskrivelsene og forskerens tolkning, kan bli særlig utfordrende ved bruk av en bevisst naiv holdning og en svært åpen intervjumodell. Gruppeintervjuets fallgruver, som kan påvirke empiriens validitet, er tatt høyde for og diskutert i delkapittelet 3.4.1. Det samme er utfordringene knyttet til forskerens tolkning av informasjonen i lys av den asymmetriske maktbalansen i intervjusituasjonen, i delkapittel 3.4.2. En styrkende faktor for prosjektets validitet er den høye graden av nærhet respondentene har til fenomenet som diskuteres, noe som øker sannsynligheten for at kildene gir riktig informasjon (Jacobsen, 2015, 230). Fenomenet som utforskes er respondentenes egne opplevelser, og informasjonen kan ikke innhentes andre steder enn hos respondentene selv.

Videre er det viktig å vurdere empiriens eksterne gyldighet, eller overførbarhet. Målet med studien er å formidle disse ti respondentenes opplevelser, og anerkjenne dem som like sanne og verdifulle. Det er et smalt respondentutvalg, og med en fri dialog svarte ikke alle respondentene på alle spørsmålene. Generalisering er derfor verken et mål eller en mulighet.

Visse forholdsregler knyttet til ekstern gyldighet er likevel tatt for at undersøkelsene også skal ha en verdi utover dette prosjektet.

En generell rettesnor er at jo flere enheter, desto større er sannsynligheten for at funnene kan generaliseres. I dette prosjektet er empirien innhentet fra kun ti respondenter. Argumentet for å anvende et snevert respondentutvalg er muligheten det gir for å tilnærme seg datamaterialet på en helt annen måte enn ved bruk av et høyt antall respondenter. Få respondenter ga muligheten til å gå i dybden og gi oppmerksomhet til små detaljer og nyanser, til tross for prosjektets begrensede tidsramme. Et tiltak gjort for å styrke studiens eksterne gyldighet er å ikke velge kun informanter med særlig interesse for temaet, noe som kunne ha bidratt til å begrense muligheten for å generalisere (Jacobsen, 2015, 237). Selv om informantene er få i antall, er gruppene sammensatt av både gutter og jenter, elever fra ulike utdanningsprogram og med ulike oppvekststeder. Selv om deres opplevelser ikke kan generaliseres, kan de dermed antas å være passende representanter for sin generasjon.

Oppsummert kan utfallet sies å ligge nært det Jacobsen omtaler som moderat generalisering (Jacobsen, 2015, 241), der en anerkjenner de klare begrensningene for at funn kan generaliseres, men likevel argumenterer for at funnene kan være gyldige i andre sammenhenger.

Tiltak ble også gjort for å styrke studiens reliabilitet. Jacobsen peker på konteksteffekt som en mulig påvirkende faktor på påliteligheten. I gjennomføringen av intervjuet ble lokaler kjente for respondentene benyttet. Dette kan være en fordel i intervjusituasjonen. Skolens lokaler er en naturlig kontekst for elevene å diskutere, samt at de kan tenkes å føle seg tilpass. Det kan riktignok antas å bli en større utfordring for intervjuer å få innpass i denne konteksten (Jacobsen, 2015, 243), men effekten ble sannsynligvis begrenset av deltakelsen i oppstart av timen.

Den mest sentrale utfordringen for denne studiens reliabilitet er analysen av datamaterialet og tolkingen av respondentenes opplevelser. Når informasjon kategoriseres peker Jacobsen på hvordan det alltid vil være et element av skjønn inne i bildet (Jacobsen, 2015, 246). Dette kan særlig tenkes å være en utfordring i studier som denne, som tar for seg abstrakte og utforskende ideer. For å begrense muligheten for at unøyaktig analyse svekker påliteligheten, er det ytringene som blir delt inn etter kjennetegn og ikke respondentene. Dette gir mer rom for respondentenes bevegelse mellom grupperingene, og gjør tolkningene mindre fastlåste.

Analysekapittelet opererer med relativt flytende skillelinjer fremfor skjematiske kategorier, noe som minimerer sjansen for å plassere ytringene tilfeldig og unyansert.

3.4.1 Fokusgruppeintervjuets fallgruver

Et fokusgruppeintervju kan gjøre det lettere for respondentene å gi hverandre ideer og åpner for dialog. Fordelen med bruk av eksisterende grupper, som her der respondentene kjente hverandre fra før, er at det gir muligheten for å fange opp kommunikasjon som «oppstår naturlig» (Bloor, Frankland, Thomas & Robson, 2001, 22). Det kan likevel tenkes at det i grupper kan være utfordrende for enkelte å si hva de faktisk tenker. Selv om oppgaven er av deskriptiv art kan det tenkes at enkelte respondenter sier det de antar er forventet eller «korrekt». Situasjoner der personer gir informasjon basert på hvordan de ønsker å fremstå for andre og ikke ut fra hvordan de egentlig er, kan oppstå også i studier med mindre følsomme temaer (Jacobsen, 2015, 230), som natur. For å begrense denne risikoen ble det gjort tydelig for respondentene i forkant av intervjuene at spørsmålene ikke har en fasit, og at alle tanker var velkomne. Det ble også gjort tydelig at kunnskap ikke ble målt.

En annen svakhet med fokusgruppeintervjuet er at den enkelte deltaker får sagt mindre enn ved individuelle intervjuer, og det kan argumenteres for at det gjør metoden mindre egnet for å frembringe data om individers livsverdener (Halkier, 2010, 13). Dette kommer til uttrykk i dataanalysen, der enkelte respondenter går igjen oftere enn andre. Dette er ikke gjort bevisst fordi utsagnene fra noen av respondentene ble sett på som bedre enn andres, men av den grunn at det er mer data å hente fra respondentene som tok ordet mest. Med dette i bakhodet ble det i planleggingsfasen også vurdert intervjuer med enkeltpersoner. Dette ville gitt bedre muligheter til å stille utdypende oppfølgingsspørsmål etter respondentenes uttalelser, og en ville også utelatt risikoen for at respondentene kan la seg farge av hverandre. Likevel sto ønsket om samspill og dialog høyere, og fokusgrupper ble valgt for å la respondentene reagere og svare på hverandres bidrag til samtalen.

3.4.2 Asymmetrisk maktforhold

Det er viktig å være bevisst på det asymmetriske maktforholdet som ligger til grunn i intervjusituasjoner, og særlig i intervju av skoleelever. Dette henger sammen med at intervjueren har mer vitenskapelig kompetanse, og at intervjuet i høy grad er en enveisdialog med spørsmål og svar fremfor meningsutveksling. Kvale og Brinkmann peker på at man som

intervjuer har fortolkningsmonopol (Kvale & Brinkmann, 2018, 52). Dette innebærer at det kun er forskeren som står ansvarlig for å tolke respondentenes utsagn, og at det ikke er noen garanti for at tolkningene stemmer overens med intensjonen. Feiltolkninger kan svekke studiens interne gyldighet, da det fører til en usann representasjon av data (Jacobsen, 2015, 233). Det ble lagt fokus på respondentvalidering for sikre høyest mulig grad av autensitet og for å begrense fortolkningsmonopolets påvirkning, ved å regelmessig stille spørsmål tilbake til respondentene for å bekrefte eller avkrefte at tolkningen som ble gjort var korrekt. Da fikk respondentene selv muligheten til å rette opp i eventuelle overtolkninger eller misforståelser. I stedet for å avvise denne asymmetrien foreslår Creswell og Poth at en bør respektere den ved å bygge tillit til informantene og unngå å stille ledende spørsmål (Creswell & Poth, 2018, 57). Tillit ble vektlagt både før og etter intervjuene med møtene med klassen i en undervisningstime og uformell prat før intervjuene startet. Intervjuguiden ble nøye gjennomgått for å unngå ledende spørsmål.

3.4.3 Verdier

Howard Becker peker på et sentralt verdidilemma i sosiologisk forskning. På den ene siden kan en argumentere for at en bør forsøke å være nøytral for å sikre forskningens kvalitet. På den andre siden kan det hevdes at forskningen vil bli overfladisk og unyttig dersom den ikke uttrykker at den er knyttet til noen verdier (Becker, 1967, 239). Også den nasjonale forskningsetiske komité for samfunnsvitenskap og humaniora peker på at fortolking og innlevelse er integrerte bestanddeler av forskningsprosessen, og at det derfor er viktig å reflektere over hvordan egne verdier og holdninger kan påvirke valg av tema, datakilder og tolkninger (NESH, 2006, 10). Ideen bak prosjektet er som nevnt innledningsvis bygget på en personlig interesse for naturen, og bevaring av den som en medfølgende verdi. Forskningen kan kanskje aldri bli helt fri for verdier, men det kan argumenteres for at verdiene ikke behøver å farge forskningen i negativ forstand. Det ble gjort flere tiltak for å unngå at prosjektets endelige resultat er sterkt farget av personlige verdier og interesser. For det første har fokuset på de deskriptive elementene vært sterkt. Ytringer ble ikke vurdert verken opp mot hverandre eller opp mot etiske perspektiver. Det ble også stilt åpne spørsmål, og respondentene styrte i høy grad samtalens retning på egenhånd. De spørsmålene som berører verdier og holdninger er av filosofisk utforskende art, og tankeeksperimenter rundt disse verdiene var svært velkomne, uavhengig av respondentenes etiske og moralske overbevisninger. Alle meninger ble møtt med anerkjennelse og nysgjerrighet.

4. Funn

4.1 Generelle betraktninger og struktur av analysen

Analysen er delt inn i to hovedkapitler med tilhørende underkapitler, og drøftingen av funnene legges frem fortløpende. Utdrag fra intervjuene presenteres ikke kronologisk, men er organisert tematisk. Det vil si at kapitlene er dannet ut fra gjennomgangstemaer eller nøkkelord fra intervjuene, og at relevant data fra samtlige intervjuer trekkes inn under hvert tema. Det første hovedkapittelet tar for seg opplevelser av naturens egenart og verdi, med andre ord hva den *er* og hva den *betyr*. Her brukes data som sier noe om hvordan respondentene beskriver naturen og dens egenskaper. I tillegg inkluderes data som sier noe om hvorvidt respondentene opplever naturen som verdifull, og på hvilke måter. Det andre kapittelet omhandler forholdet mellom det menneskelige og det ikke-menneskelige. Underkapitlene bygger på data som sier noe om respondentenes personlige forhold til naturen, men også spørsmål om hvorvidt mennesket er en del av naturen eller ikke.

En viktig bemerkning er at respondentene var frie til å hoppe mellom definisjoner og tolkningsnivåer, noe de i høy grad også gjør. Det er derfor ikke respondentene som er plassert i grupper og modeller, men ytringene deres. Den samme respondenten kan derfor ha ytringer som plasseres i tilsynelatende motstridende grupper eller opplevelser. Dette betyr ikke at grupperingene er ugyldige, men viser at de ikke er gjensidig utelukkende. Noen av funnene er krevende å belyse med eksisterende teori, men dette kan tenkes å gjøre dem desto viktigere å inkludere i analysen, da de kan bidra til å kartlegge kunnskapshull. Det materialet som i liten grad kan forklares av valgt teori, eller som motstrider forklaringer, er også inkludert. Dette er særlig viktig for å unngå såkalt kirsebærplukking blant sitater fra intervjuene, der kun funn som bekrefter antakelser en har på forhånd og som passer inn i forhåndsbestemte kategorier inkluderes (Erickson, 2009, 73). Siden nøkkelpunktene og inndelingene ble utarbeidet etter intervjuene var gjennomført, har ikke alle spørsmålene en kategorisk parallell. I tillegg var intervjuet semistrukturert og preget av tankespinn og flytende overganger frem og tilbake mellom spørsmål. Derfor vil noen ytringer gå igjen i flere delkapitler, dersom det er relevant å ta dem for seg for eksempel både i et verdiaspekt og som et adjektiv brukt for å beskrive naturen.

4.2 Hva er naturen? Respondentenes opplevelser av naturens egenart og verdi

For å kartlegge opplevelsene respondentene har av naturen, er det hensiktsmessig å danne en forståelse av hva de snakker om når de snakker om natur. Dette delkapittelet tar for seg ordene respondentene bruker for å beskrive hva naturen er og hva de forbinder med den. Her er Carolans modell nyttig for å organisere hva det refereres til når begrepet natur brukes.

En umiddelbar observasjon er tendensen respondentene viser til å variere hva de bruker som referansepunkt. De hopper mellom sfærene uten å stille spørsmål. Det kan virke som at det er en underforstått enighet om hva de snakker om når de trekker inn ordet natur, selv om det ikke alltid synes å bety det samme. Begrepet rommer mye og gjerne flere sfærer. Likevel viser intervjuene at de stort sett omtaler natur som nature, den overlappende sfæren i midten av det sosiokulturelle og biofysiske (Carolan, 2005, 403). Dette kommer særlig til uttrykk i tankekartene, som har en overveiende andel nature-ord som for eksempel fjell, myr, dyr, skog og elv.

- A 2: Kan du lese opp ditt?
 4: Ehm, fjell, vått, ski, kaldt, høydeforskjeller, elv.
- B I: Og mat ser jeg at dere har skrevet?
 10: Ja.
 I: Hva får dere til å tenke på mat?
 8: Frukt.
 10: Frukt, dyr, grønnsaker, bær.
- C 4: Natur er jo ikke ... Det er jo *vår* natur på en måte, det er jo sånn ... hva er natur, er det skog, er det fjell, er det elver, eller er det store sletter med masse korn og altså ... hvor går grensa? Er det natur?
- D 1: Vil du regne havet som en del av naturen?
 4: Ja, selvfølgelig.
 1: Er ikke det noe eget igjen? Naturen er liksom landskapet.
- E 9: Jeg vil si at alt levende er en del av naturen, egentlig.
- F 4: Trearter, hvordan vi kutter trær. Planter, hva er spiselig, ikke spiselig. Hvordan kan du finne vann. Ikke nødvendigvis overlevelsesting, men bare generelt, hvordan gjenkjenne skog. En granskog eller en furuskog. Eller fugler.

Utdragene over er eksempler på den vanligste bruken av ordet natur i intervjuene. I utdrag A og B leses det opp ord fra to ulike tankekart, og både her og i utdrag C er det nature-ord som trekkes frem. Utdrag D er en dialog mellom to respondenter som er uenige om hva natur er, der den ene inkluderer hav i definisjonen, mens den andre mener at natur er landskapet utenom havet. I utdrag E trekker respondent 9 en linje mellom naturen og «alt levende», som også vil falle under den midterste sfæren. Utdrag F besvarer en kommentar om hva naturglede betyr med kunnskap om naturen på nature-nivå. Også når respondentene diskuterer naturens verdi i kapittel 4.2.1 eller menneskets posisjon i kapittel 4.3.3 er begrepene og resonnementene primært innenfor nature-rammer.

Noen ganger skifter respondentene over til å snakke om hva som er naturlig og ikke, noe som tyder på en klar tolkning av natur som «nature» i den sosiokulturelle sfæren (Carolan, 2005, 401). Utdragene under viser eksempler på situasjoner der respondenter besvarer spørsmål om natur med vurderinger av hvorvidt noe er naturlig eller ikke.

- A I: Men du tenker at en bondegård, den er ikke natur, men hva med dyrene som bor på den gården?
4: Nei, ikke naturlig.
- B 9: Ja, det er jo naturlig, så det hører jo sammen. Det verste er jo å gå i byen når det er ille vær. Det er jo mye verre enn å gå i naturen føler jeg.
- C I: Så vi kan ikke lage natur?
8: Vi kan det, men det er ikke det samme. For eksempel hvis en person vokser opp [dyrker] blomster, da er det mer sånn naturlig.
- D 10: Det jeg ville sagt da, er at mennesket lager parker, naturen lager skoger. Det ville jeg sagt.
9: Jeg er litt usikker selv på hvordan man definerer natur, egentlig. Alle mennesker er naturlig, men tydeligvis ikke det vi gjør.
- E 1: Nei. For meg er naturlige dyr de som blir skapt. Gud skapte dem kan du si. Og hvis du tok hesten og esel og lagde den der [muldyr], så er ikke det naturlig. Det er ting som mennesker har skapt.
- F 1: Joo ... men hvis du tvinger på andre dyr til å ha barn, og så skaper du den, og så skaper du den. De mister sin rene bloodline kan du si. Så føler jeg at det ikke er 100% naturlig.

G 2: Ehm, jeg vet egentlig ikke, jeg bare tror ikke jeg har vokst opp med å gjøre det så mye [være ute i naturen]. Så det er ikke, det er ikke naturlig på en måte.

I disse eksemplene bruker respondentene begrepet naturlig, selv om det ikke ble brukt i spørsmålet. I utdrag A uttrykker respondenten at dyrene på en gård ikke er natur ved å si «Nei, ikke naturlig», og synes å sidestille de to begrepene. Naturlig er for respondent 4 da av betydningen «det som hører naturen til». Den samme betydningen kan sees i utdrag B-F. For flere av respondentene er Carolans nature og «nature» i mange tilfeller det samme, og å snakke om natur er det samme som å snakke om hva som er naturlig. Begrepene natur og naturlig brukes i disse tilfellene om hverandre. Slik nature og «nature» oppleves i eksemplene A-F gjenspeiler skillet mellom naturlig og unaturlig et tilsvarende skille mellom menneskelig og ikke-menneskelig. Unntaket er respondent 9 i utdrag D, som viser usikkerhet rundt dette skillet, og påpeker at mennesker omtales som naturlige, men ikke menneskers handlinger. Utdrag G er det eneste eksemplet hvor naturlig brukes i forbindelse med noe menneskelig, da i betydningen tilbøyelighet eller hva som er tenkelig å gjøre. For respondent 2 oppleves det å være i naturen som mindre naturlig fordi det ikke har vært en del av oppveksten.

Nature, den biofysiske sfæren, er nesten uberørt. Utdraget under er det eneste eksemplet der Nature synes å være det en respondent mener med natur, og også her trekkes kun tyngdekraften inn som egenskap ved naturen som et større begrep.

4: Du får en realitetssjekk, faktisk. Jeg har jo fått det selv.

I: Du snakker av personlig erfaring?

4: Jaja, og så får man sånn «jøss, jeg er ikke så utrolig udødelig». Så det er litt sånn der, til og med tyngdekraften kan bite deg i ræva. Og den er jo en del av naturen selvfølgelig.

Den svake tilknytningen til Nature kan være et resultat av den svake koblingen til sosiale konstruksjoner og begreper. Respondent 4 behandler heller ikke Nature for seg selv. Ved å omtale en hendelse på fjellet (nature) der tyngdekraften (Nature) sørger for å gi en realitetssjekk («nature»), synes alle de tre nivåene å være sammenfiltret i en og samme ytring. Respondentene bruker litt tid på å diskutere hva natur er, men de holder seg fortsatt primært innenfor nature. Diskusjonen går heller på hvor vid eller smal en definisjon av natur skal være, og skillet synes i eksemplene over å gå parallelt med hva som er naturlig og ikke.

4.2.1 Adjektiver

Respondentene bruker et variert sett med ord i intervjuene for å beskrive hvordan de opplever naturen. Fokuset ligger i dette delkapittelet på adjektiver respondentene på eget initiativ bruker for å beskrive naturen, og videre refleksjoner rundt dem. Adjektiver kan være en god indikasjon på respondentenes opplevelser av naturen fordi de sier noe om hvilke egenskaper de opplever at den har, og om hvilke følelser den frembringer. Adjektivene kan drøftes med hjelp av perspektiver hentet fra økokritisk teori, som blant annet kommer til uttrykk i NatCul-matrisen. Delkapittelet oppsummerer både adjektiver som ble brukt av få og mange respondenter, for å vise et representativt utvalg opplevelser.

Naturen er «stille», «beroligende» og «fredelig». Adjektiver som til stadighet brukes i intervjuene er ord som beskriver naturen som et rolig sted, og naturen oppleves av mange av respondentene som et sted fritt for bråk, stress og konflikter. Stillheten innebærer riktignok for flere ikke fravær av lyd, men fravær av bestemte typer lyder som ikke presiseres nærmere. Respondent 6 og 7 legger allerede innledningsvis i intervjuet vekt på stillheten som naturens mest sentrale kvalitet.

6: Det er bare så stille og rolig der oppe.

7: Det er ingen andre der. Det er stille. Det er bare vind i trær og fugler.

Respondent 7 legger her vekt på stillheten, for så å beskrive lyder fra fugler. Stillheten i naturen er derfor for respondenten ikke en absolutt stillhet, men er kanskje uttrykk for fravær av bråk og uro forbundet med for eksempel byen eller andre mennesker. Naturlydene trekkes også frem av informant 3.

3: Du får de forskjellige lydene med elv som renner, fugler som kvitrer, brusset i trærne. Veldig beroligende.

Respondentene synes her å være enige om at naturen forbindes med andre typer lyder enn byen, og at disse lydene har en beroligende effekt. Lydene fra naturen oppleves ikke som forstyrrende på samme måter som andre lyder kan gjøre. Denne effekten er vanskelig for noen av dem å beskrive, noe som kan illustreres med følgende intervjuutdrag, der introduksjonsspørsmålet var om de likte å være i naturen, og hvorfor.

I: Hva er det du liker med det da?

10: Atmosfæren.

I: Atmosfæren? Hvordan da?

10: (nøling)

I: Får du til å beskrive det?

10: Litt vanskelig å forklare. Hvis man er i en skog så er man stengt inne, men liksom på en beskyttet måte. Det virker så fredelig der med alle dyrene, for det er ikke så mange rovdyr i de norske skogene. Som jeg har opplevd iallfall.

I utdraget beskrives en atmosfære som respondent 10 har problemer med å forklare med ord. Respondenten er riktignok den eneste som ikke omtaler fredeligheten som ubetinget, men legger til at tilstedeværelsen av rovdyr ville virket forstyrrende. Det kan i dette eksempelet virke som at det fredelige med naturen er forbundet med trygghet, og at forstyrrelse i tryggheten også ville gjort naturen mindre fredelig.

Naturen som beroligende kan sies å være en iboende antroposentrisk beskrivelse av naturen, og vil i NatCul-matrisen gjenspeile en fremstilling av naturen plassert nært antroposentrisk og «celebrating», eller hyllende. At naturen er beroligende innebærer at den fungerer som en motvekt til noe som ikke er beroligende, noe som i denne sammenhengen synes å være hverdagen i byen. Naturen er ikke nødvendigvis rolig og helt stille i seg selv, men har en effekt som oppleves som beroligende og nesten terapeutisk av respondentene.

For å snakke nærmere om naturens egenskaper uten å relatere det til mennesker, ble det i det ene intervjuet spontant satt i gang et lite tankeeksperiment der respondentene skulle forsøke å se for seg jorda uten mennesker.

3: Det hadde vært veldig fredelig.

2: Det hadde vært veldig, veldig fredelig.

3: Tenk å være den eneste personen. Jeg hadde ikke alene greid å ivareta alle byene i verden, så alt av byer og sånn hadde blitt ... hadde jeg bestemt meg ti år etter å plutselig ta meg en tur til Oslo, så hadde Oslo vært helt nedgrodd, og jeg hadde sett rådyr i gatene. Det hadde vært helt rart.

For respondent 2 og 3 er fredelig adjektivet de velger for å beskrive jorden uten mennesker. Dette understreker at fredeligheten som beskrives ikke er en absolutt stillhet, men et fravær av noe menneskelig, som på sin side oppleves som forstyrrende. Denne beskrivelsen ligger nært Cronons tanke om at en illusjon av å være alene i verden er en sentral del av å oppleve naturen som ekte natur (Cronon, 1996, 10). Følelsen av å være alene kan innebære å høre

lyder, men illusjonen vil brytes av lyder fra andre mennesker. Om fredeligheten i disse utdragene betyr fravær av bråk, konflikt eller annen uro kan ikke sies med sikkerhet, men skillet mellom menneskelig og ikke-menneskelig synes å ha et parallelt skille mellom fredelig og ikke-fredelig.

Naturen er «gøy», «fantastisk» og «unik». Beskrivelsen av naturen faller under det hyllende eller feirende punktet av noen av respondentene også på grunn av andre egenskaper enn de beroligende. For flere av respondentene er naturen en kilde til å ha det gøy og å oppleve nye ting. Når respondentene blir spurt om når de var i naturen sist, består svarene av aktiviteter de velger for å ha det gøy, som å gå tur, gå på ski, stå på slalåm eller kjøre moped i skogen. Respondent 8 utdyper her hvorfor naturen kan oppleves som fantastisk.

8: Ja, folk får glede ut av det. Gå og utforske verden. De unike tingene som verden har til dem.

I: Du sier unike, hvorfor er det unikt?

8: Unik på grunn av at du finner det bare der og da. Hvis du bor her i en storby eller en plass som ikke har så mange trær og sånt, så liker du å bare gå ut og så ser du de unike tingene. Eller du har sett bilder av det, og så synes du at det er helt fantastisk. Så vil du dra dit bare for å se det selv, hvor fantastisk det er. Opplevelsen.

Naturen oppleves her av respondenten som en kilde til oppdagelser og nye erfaringer. Særlig interessant er det at respondent 8 omtaler naturen som noe unikt. Respondenten legger vekt på at opplevelsene i naturen ikke er tilgjengelige andre steder enn akkurat der og da. Det som er tilgjengelig på bilder, må oppleves ved å se det i egen person for å være fantastisk. Dette er en utpreget antroposentrisk opplevelse av naturens egenskaper, da de «unike tingene» som beskrives ikke er unike i seg selv, men mennesker som ikke lever i umiddelbar nærhet til naturen har begrenset tilgang til dem. Respondent 8 synes å oppleve naturen som mer fantastisk dersom man blir eksponert for den i mindre grad, ved å påpeke at for mennesker fra byer eller steder med lite natur, er det unikt og fantastisk å oppleve disse tingene. Et slikt underholdningsaspekt blir trukket frem av respondenter.

A 9: Frisk luft, og å utforske ting du ikke har sett før. Det er veldig fint ute i naturen, det er mye å se på. Mye å bli kjent med.

B 5: Nei altså, vi kjørte ut med noen biler og så var vi oppe i skogen da. Kjørte litt rundt der og sånn. Bare var der en stund.

I: Bare fordi det er fint å være litt ute?

5: Ja, eller det var jo gøy da.

I eksempel A påpeker respondent 9 noe av det samme som 8, nemlig at en i naturen kan oppleve nye ting og utforske det ukjente. I utdrag B viser respondent 5 hvordan naturen også er et sted for å drive med sine interesser, selv om disse ikke er direkte knyttet til naturen. Naturen oppleves av respondent 8, 9 og 5 som en kilde til underholdning. Igjen er det den hyllende eller feirende fremstillingen av naturen i matrisen som kommer sterkest til uttrykk.

Naturen er «brutal», «kald» og «våt». Både i tankekartet og i påfølgende spørsmål bruker flere respondenter negativt ladede ord for å beskrive naturen. For noen er naturen forbundet med frustrasjon og det å være ukomfortabel. Tankekartene inneholdt primært positivt ladede eller nøytrale ord, men to av dem inneholdt også både «kaldt» og «våt». Også i intervjuene skildrer respondentene ærlige bilder av at naturen kan oppleves som ubehagelig.

3: Det er jo sånn det er. Jeg vil jo være hjemme. Det er der jeg har tak over hodet og jeg får mat der. Så jeg har jo ikke lyst til å ut i naturen.

I: Hvorfor ikke tror du? Hvorfor frister ikke det?

3: Hvorfor skal jeg gidde å gå ut i naturen der jeg må starte fra scratch igjen, og jeg må lage mitt eget shelter, jeg må finne min egen mat, når jeg allerede har et sted hvor jeg er under tak og jeg får mat bare til meg.

2: Ja, vi er litt bortskjemte vi mennesker. Vi er det.

Respondenten knytter her det å gå ut i naturen til det å begynne fra «scratch», eller fra bunnen av. Det kan virke som at respondenter opplever naturen som forbundet med noe enklere, og med mangel på goder man forbinder med hverdagslivet. Respondent 3 opplever en brå overgang fra livet utenfor naturen til i naturen, og i NatCul-matrisen plasseres en slik fremstilling av naturen klart innenfor det problematiserende. Respondent 5 skildrer et ublidt møte med naturen i et forsøk på å skape en fin naturopplevelse:

5: Jeg prøvde på det [sove ute] i sommer med noen kompis, så evakuerte vi hjem klokka fire på natta på grunn av mygg. Jeg har aldri sett så mye mygg før i hele mitt liv.

I: Ikke alltid like glamorøst som det ser ut som på Instagram å sove i naturen.

5: Vi evakuerte alle sammen inn i teltet. Det var noen som hadde tenkt å sove under åpen himmel, men så endte vi opp alle fem inni et tomannstelt. Men myggen kom fortsatt inn. Plutselig begynte vi å sitte inni teltet sånn (klappelyder).

I: De kommer seg inn overalt!

5: Ja. Så til slutt var det bare sånn, «vi klarer ikke det her lenger». Det går ikke, vi blir

faktisk spist opp. Så vi ble enige om at vi alle sammen er store bypingler som greide å bli jaget ut av naturen av mygg.

Disse beskrivelsene kan sies å klart gjenspeile en problematiserende fremstilling av naturen i et økokritisk perspektiv, men respondenten synes å flytte byrden over på seg selv ved å omtale seg selv som en «byplinge» som ikke taklet et ukomfortabelt møte med naturen, noe som kan virke nyanserende. Problematiseringen blir ytterligere nyansert når to av respondentene diskuterer det ukomfortable seg imellom.

10: Jeg blir sliten, jeg blir kald. Og så blir jeg bare så himla frustrert.

9: Jeg synes det er deilig, jeg.

I: Synes du det er deilig når det ikke er finvær også?

9: Ja, jeg synes det er skikkelig deilig å gå i skogen når det blåser og er full storm.

I: Hvorfor det?

9: Jeg vet ikke. Det er jo naturen.

I: Hva slags følelse er det det gir da? For det er jo ikke komfortabelt?

9: Det er ikke komfortabelt nei, men det er friskt. Får veldig effektiv frisk luft. Jeg vet ikke. Jeg liker bare naturen uansett hva slags vær det er.

I: Du ser på det som noe fint at det ...

9: Ja, det er jo naturlig, så det hører jo sammen. Det verste er jo å gå i byen når det er ille vær. Det er jo mye verre enn å gå i naturen føler jeg.

Mens respondent 10 opplever naturens utfordrende sider som en kilde til frustrasjon, ser respondent 9 på de samme egenskapene som noe positivt. Dette kunne først tenkes å handle om at informantene ikke så på det å være kald og våt som noe ukomfortabelt, men ved å stille oppfølgingsspørsmål om følelsene det gir kommer det frem at bildet er mer sammensatt. Naturen har negative egenskaper, men konsekvensen av disse er positive. Respondent 9 forklarer dette med at det er slik naturen skal være.

Respondenten fletter i eksemplet over sammen to referansepunkter i naturen, noe som i Carolans modell vil være en bevegelse mellom «nature» og nature. Når det snakkes om natur er det for respondent 9 hensiktsmessig å snakke om hva som er naturlig. Det som er naturlig, aksepteres som en del av naturen, selv om det representerer noe negativt. Respondenten understreker dette ved å sammenligne en tur i dårlig vær i naturen og i byen. Tilstandene eller følelsene som skildres som noe positivt i naturen, mister disse egenskapene i en bykontekst, selv om adjektivene er de samme. Respondent 4 viser en lignende tankegang.

I: Jeg så også at dere hadde skrevet «vått» og «kaldt» da?

4: Mm.

I: Det er jo ikke så beroligende kanskje.

4: Jo, jo, jo, det er fantastisk.

I: Åå, du ser på det som noe bra?

4: Jaja, for du kan bare komme inn og hive av deg klærne og nyte liksom, fyre i peisen, ta en dusj, slappe av. Du vet jo alltid at det er den sikkerheten at du kommer hjem.

I: Ja, så det som ikke er så komfortabelt med å være der er på en måte en god ting det også?

4: Ja, det er veldig, det er jo, altså, når du er ute, man blir jo våt, om man har dårlige klær eventuelt og er ute når det regner, det er jo, det er det som er litt ... det *skal* være litt brutalt. Mener jeg da. Du skal ut selv om det er drittvær.

Respondent 4 opplever også naturen som utfordrende. Også her forklares det med at det er slik naturen *skal* være, og det problematiske aksepteres av respondenten fordi tilstanden er midlertidig. I disse tilfellene kommer NatCul-matrisen til kort for å beskrive respondentenes fremstilling av naturen. De gir uttrykk for å problematisere naturens egenskaper, men å deretter feire problematiseringen. Dette skaper en spenning som ikke kan fremstilles med idealtyper eller motstridende kategorier som dem en finner i matrisen.

Det kan være krevende å anvende det vertikale skillet på matrisen, antroposentrisk og økosentrisk, men det er til en viss grad mulig å se om respondentene beskriver naturen i forhold til det menneskelige eller i forhold til naturen selv. Ved å problematisere naturen ved å bruke begreper som er en ulempe for mennesket, men ikke en ulempe for naturen selv, kan det hevdes at fremstillingen er primært antroposentrisk. Men ved å akseptere de problematiske sidene fordi de er en del av naturen, som noen av respondentene gjør, kan man også hevde at de uttrykker en mer økosentrisk tilnærming. Likevel kan også dette tolkes som antroposentrisme, da egenskapene fortsatt måles ut fra menneskelige opplevelser. Det kan derfor argumenteres for at fremstillingen er en form for bevisst antroposentrisme, ved at respondentene anerkjenner at det problematiske finnes, men fremstiller det som naturlig. Igjen havner analysen på to tilsynelatende motstridende punkt i matrisen, noe som viser at nyansene og kompleksiteten i respondentenes opplevelser vanskelig lar seg fremstille i en modell.

En positiv opplevelse av det negative i naturen kan i litteraturen knyttes til villmarks-narrativ som Garrard trekker frem som bilder på den uberørte naturen (Garrard, 2012, 66). Villmarken fremstilles gjerne som krevende og truende, uten at det farger begrepet negativt. En

tilsvarende opplevelse er lett å spore hos noen av respondentene. Det er forklaringen om at «det er sånn naturen er» som brukes av respondentene som ser på det krevende som noe positivt. Det negative aksepteres fordi hører til i det uberørte, og oppfattes derfor ikke utelukkende negativt.

4.2.2 Naturen som *det andre*

Opplevelser av naturen som *det andre* skilles ut som et eget underpunkt, da det er en oppfatning som går igjen hos en stor andel av respondentene. I intervjuene benytter respondentene gjennomgående et skarpt skille mellom det menneskelige og det ikke-menneskelige, som ofte omtales som to separate «bokser» eller som at det tilhører geografisk atskilte steder. Intervjuene har mange eksempler på at respondentene omtaler naturen som et slags avbrekk, som i det følgende utdraget.

- 1: Ja, det er det jeg føler veldig mange forbinder med naturen, at det på en måte er et avbrekk. De som går på tur gjør det for et avbrekk. Avbrekk fra hverdagen. Avbrekk fra alt stress, jobb, skole.
- 3: Mm. Du kan gå inn i din egen boble, dine egne tanker. Det er ingenting som forstyrrer deg. Du er helt alene i deg selv.

Naturen oppleves for flere av respondentene som et slags alternativ til hverdagen. Respondent 1 og 3 sine beskrivelser av naturen som et avbrekk legger vekt på at i naturen er «stress» og ting «som forstyrrer» fraværende, og naturen oppleves som en kontrast til hverdagslivet. I tankekartet til respondent 1 og 3 sto «frihet», og dette knytter respondent 3 til opplevelsen av naturen som et avbrekk.

- I: Jeg så også at dere skrev «frihet». Hva tenker dere, hvorfor har dere skrevet det?
- 3: Ehm, jeg skrev det fordi at du kommer deg litt vekk fra byen. Du får de forskjellige lydene med elv som renner, fugler som kvitrer, bruset i trærne. Veldig beroligende.
- I: Så det er litt beroligende rett og slett å komme seg ut?
- 3: Ja, det er ofte derfor jeg går tur. For å komme litt vekk, få et lite avbrekk. Fra hverdagen.

Frihetsbegrepet blir brukt for å beskrive det å være fri fra hverdagens stress. Respondent 3 legger vekt på naturen som en mulighet til å «komme seg vekk», og skaper et bilde av naturen som noe som ligger langt unna det som forbindes med by og hverdag. Det menneskelige og det ikke-menneskelige synes å bli opplevd av respondent 1 og 3 som noe skarpt atskilt, og noe

som i liten grad overlapper eller blander seg med hverandre. Også respondent 7 trekker frem frihet som et viktig element med naturen.

7: Det går også litt på frihet.

I: Ja, dere skrev frihet også ja.

7: Ja.

I: Får dere til å forklare mer om det? Hvorfor er det frihet?

7: Natur er frihet fordi hvis du vil slippe litt unna bylivet så kan du gå opp i skogen og så får du litt frihet. Det er ingen andre der. Det er stille. Det er bare vind i trær og fugler. Jeg ser på det som frihet å gå i naturen.

I: Så det blir noe annerledes enn livet her i byen ...

7: Ja, det er noe helt annerledes å gå en tur i naturen enn å gå en tur gjennom byen liksom.

Naturen oppleves også her som et sted man kan dra for å kjenne på en frihetsfølelse i form av å «slippe unna» bylivet og det som hører med. Sitatet som innleder oppgaven tar for seg den samme opplevelsen av natur og by som tilhørende to separate sfærer, eller «bokser».

4: Jeg skjønner at vi er ikke i den boksen der, altså man kommer i en helt annen boks i naturen. Der er det fokus på helt andre ting. Her er det fokus på særoppgaver og skoleoppgaver og konflikter og ditt og datt, mens der ute er det liksom dyr, planter, trær, fjell som står der i tusen år og tusen år til. Og lenger. Det er liksom en helt annen kraft som gjelder. Eller en helt annen boks da. Og hvis man kan komme inn i den boksen der og kose seg og oppleve det så er det fantastisk.

Opplevelsen som skildres her har et interessant skille mellom det menneskelige og det ikke-menneskelige. Naturen oppleves som tilhørende en annen boks, og denne boksen har en som menneske begrenset tilgang til. Respondenten omtaler en annen kraft eller boks som kjennetegnes av et annet fokus. Elementene som settes i kontrast til hverandre i de to ulike boksene er skoleoppgaver og konflikt i hverdagen i den ene og fjell, planter og andre typiske nature-begrep i den andre. Fjellene i boksen «der ute» står i «tusen år og tusen år til. Og lenger», og det statiske elementet står i sterk kontrast til de dynamiske konfliktene og oppgavene. Cronons villmarksteori legger vekt på nettopp denne opplevelsen, og understreker at villmarken gjerne gir mennesker en illusjon av at en i den kan flykte fra problemer og strev (Cronon, 1996, 17). Dette ligner på opplevelsene enkelte respondenter har av naturen som et sted en får en pause fra skoleoppgaver og stress. De stressende faktorene i hverdagene følger ikke med over i naturen.

Også i økokritikken finnes et tilsvarende fokus på naturen som *det andre*. Særlig tydelig er opplevelsen som Garrard trekker frem som sentral i både pastorale narrativ og villmarksnarrativ, der naturen fremstilles som en stabil og statisk motvekt til hyppige forandringer og forstyrrende energi i menneskelige samfunn (Garrard, 2012, 63, 66). Dette stemmer overens med respondentenes opplevelse av naturen som fri for stress, skoleoppgaver og konflikter, og fremstillingen av den statiske naturen mot den dynamiske byen.

I likhet med respondent 4, ser også respondent 2 og 3 ut til å oppleve naturen som noe man har begrenset tilgang til.

A 3: Det er fint å være naturnær.

I: Hvorfor det?

3: Selvstendighet kanskje?

I: Kanskje.

2: Følelsen av at du faktisk kommer ordentlig nær naturen.

Det å komme «ordentlig nær naturen» oppleves som en positiv følelse. Respondent 3 foreslår at følelsen av selvstendighet kan være det som skaper den gode følelsen av å være naturnær. Uttrykket «naturnær», som 3 bruker, viser i seg selv at naturen er noe en ikke befinner seg i, men som en kan komme nært. Også respondent 2 synes å ha denne opplevelsen. Naturen er en annen sfære som en i enkelte tilfeller kan komme bort til, men ikke inn i. I sine beskrivelser bruker flere respondenter ord som maler et bilde av det ikke-menneskelige som noe vakkert og på flere måter bedre enn det menneskelige. Det å komme nært det ikke-menneskelige oppleves som en kilde til positive følelser. Respondent 4 utdyper en slik opplevelse.

B 4: Jeg tror den følelsen av natur jeg føler er best er den der du går ut, du er midt i skogen, det er ingen folk, og du bare ser noe. Du vil opp til fjellet, du vil se hva det der er for noe, du vil bare høre noe, du vil høre bregnene, dråpene, elva. Og selv om det ikke er så mye dyr så vet du at de er der. Så når de først kommer så er det litt sånn, det er litt magisk. Det er et helt eget øyeblikk mellom deg og det dyret der. Et rådyr for eksempel (...).

I: Ja, det er jo ikke noe man opplever sånn hver dag.

4: Ikke sant, du ser jo aldri et urørt dyr bare stå og glo på deg. Det er veldig spesielt.

Respondent 4 skildrer et scenario der en befinner seg i naturen og møter et vilt dyr. Det kommer ikke tydelig frem om det som fortelles er en egenopplevd eller en tenkt hendelse. Disse opplevelsene av naturen ligger nært opp mot det Gibson beskriver som «Culture of

Enchantment»), der det mytiske og ubestemmelige er i fokus. Gibson eksemplifiserer dette med tilnærmet spirituelle møter med dyr som kan føre til et nytt forhold til naturen generelt (Gibson, 2009, 11). Også Garrard påpeker at villmarken fremstilles med en nesten hellig verdi (Garrard, 2012, 66). I utdraget ovenfor skildres et møte med et rådyr i skogen. Møtet blir beskrevet som et helt eget øyeblikk mellom menneske og dyr, som er «magisk» og «spesielt», og hendelsen fremstår nesten drømmeaktig. Ordvalget «urørt dyr» bidrar også til å skape denne drømmeaktige stemningen. Beskrivelsen forsterker skillet mellom det menneskelige og det ikke-menneskelige, og det «urørte» rådyret kan oppfattes som et bilde på den uberørte villmarken. Respondent 4 beskriver en dragning opp mot fjellet for å se og høre hva som er der. Både dråper og bregner trekkes frem som elementer ved naturen man kan lytte til. Det å tillegge lyden av disse elementene vekt, som i utgangspunktet er uhørlige, understreker det magiske og mytiske aspektet.

Beskrivelsen av naturen som noe magisk fremstår som et paradoks. At noe er magisk gir inntrykk av at noe er overnaturlig eller unaturlig, som tilsynelatende står i kontrast med respondentenes overlappende bruk av ordene natur og naturlig, diskutert innledningsvis i kapittel 4.2. Det mest naturlige, og dermed kanskje minst magiske, tillegges magiske egenskaper. Denne tendensen, som blant annet kommer til uttrykk i utdrag B over, ligger nært Haidts beskrivelse av «awe». Naturen skildres med spirituelt ladede begreper som «magisk», «urørt» og «kraft». Haidt knytter dette opp mot et skifte over til *bikuben* hvor en er en del av noe større der alle deler samme opplevelse (Haidt, 2013, 258). En slik utvisking av egoet kan også tolkes ut fra måten respondentene går over fra å snakke i jeg-person til å bruke «du», «man», «en» og «vi» når de skildrer naturopplevelser. Gjennomgående intervjuutdrag i analysen viser hvordan respondentene svært ofte sier «jeg» når de snakker om hvordan de selv bruker naturen eller om konkrete steder de har besøkt, men «man» eller «du» når de snakker om følelser eller opplevelser knyttet til naturen. Det ble ikke stilt utdypende spørsmål om dette ordskiftet i intervjuene, men det kan virke som at respondentene opplever egenskapene ved naturen som *det andre* som noe som ikke kun er deres egne subjektive opplevelser, men noe som tilhører fellesskapets opplevelse. Det kan tenkes at et skille mellom det menneskelige og det ikke-menneskelige også oppleves som et skille mellom «jeg» og «vi». Det er mulig at respondentene anser opplevelsene av naturen som «det andre» som noe universelt som oppleves av alle mennesker.

En annen mulig forklaring på at respondentene bruker «vi» og «du» kan være at de ikke alltid selv har konkrete eksempler på de opplevelsene de beskriver. Det er mulig at dette er eksempler på forestillinger av naturen slik den fremstilles i kulturen (Cronon, 1996, 10, Garrard, 2012, 37), og at opplevelsene som beskrives er reproduksjon av slike forestillinger. Det kommer ikke tydelig frem om respondentene selv har opplevd det som beskrives i eksemplene de bruker. Hvis dette er den bakenforliggende forklaringen vil respondentenes opplevelser av det ikke-menneskelige kunne sies å være sterkt preget av reproduksjon av troper og litterære fremstillinger, muligens hentet fra både hverdagsspråklige fremstillinger, litteratur og media. Den hyppige forekomsten av denne ordbruken er likevel påfallende gjennom utdragene i hele analysen, og er tilsynelatende en sentral faktor i respondentenes opplevelser, selv om mulighetene til å finne en forklaring er begrensede. Andre opplevelser, som for eksempel fokuset på selvstendighet i utdrag B som tar for seg å være naturnær, representerer en annen følelse enn dette, da en følelse av selvstendighet strider mot følelsen Haidt skildrer med «awe» og «the hive».

Det er interessant å se på opplevelsen av naturen som det andre i sammenheng med hva respondentene aksepterer som en del av naturen. Fremstillingen av naturen som fantastisk og magisk synes å føre til at respondentene lager en rekke kriterier for hva som kan defineres som natur, bevisst eller ubevisst. Samtlige respondenter fikk tidlig i intervjuet spørsmål om når de sist befant seg i naturen, hvor de var da og hva de gjorde. Ingen av respondentene svarte at de var steder i bebodde strøk eller i eller veldig nært byen. Da respondent 6 fikk spørsmålet, var svaret et spørsmål tilbake om intervjuer mente «sånn ordentlig-ordentlig natur». Dette vitner om en opplevelse av noe av naturen som mindre «ordentlig» natur, og i videre samtale synes den mindre «ordentlige» naturen å være den som er synlig påvirket av mennesker. Det kan virke som at noen respondenter tolker spørsmålet «når var du sist i naturen?» som «når var du sist langt borte fra mennesker?» eller «når var du sist ute i ødemarken?». Svarene reflekterer derfor når de sist var i naturen ut fra sin egen tolkning av naturen som noe helt annet, som i opplevelsen av naturen som *det andre*. Intervjuer tolket respondent 6 sitt uttrykk som villmark eller uberørt natur, og oppklarte at dette ikke et krav som ble stilt.

I: Det trenger ikke å være ute i villmarka altså. Vi er jo så heldige at vi har så mye natur rett ved byen.

6: Altså, jeg går veldig mye oppe i fjellet og sånn. Sånne lange dager, ukesturer. Så det

ser jeg på som å være i naturen. For da har du ikke de kjedelige stiene som går opp til et skilt og sånne greier.

Respondent 6 tenker på naturen som et uberørt sted. De «kjedelige stiene» og «skilt» ser ut til å ha en innvirkning på om et område oppleves som ekte natur eller ikke. Respondenten trekker frem det samme problemet i en annen del av intervjuet.

6: Sånn som på den ene turstien oppe ved Skogli så har de jo bygget en sånn skikkelig stygg arkitektbu (...). Det gjør både min mor og min mormor skikkelig forbanna. Fordi da mister du liksom det som er spennende og gøy med å være i naturen. Så jeg tenker at, greit nok hvis du ikke liker å gå i naturen, så ikke gå i naturen da, men prøv likevel å ivareta det som er skjønnheten og det idylliske med det.

Bygningen som beskrives av respondent 6 oppleves som forstyrrende for naturens skjønnhet og idyll. Dette kan ses i lys av konseptet asosial natur. Ifølge Angelo og Jerolmack kan urealistiske forventninger til renhet hindre en i å sette pris på hybridlandskapene som vi normalt befinner oss i, og enkelte aksepterer ikke naturmøter som ikke er asosiale (Angelo & Jerolmack, 2012, 26), i betydningen autentisk og rendyrket. For respondent 6 eksisterer ikke bygningen og naturen i harmoni. Bygningen eksisterer heller på bekostning av naturen. Cronon knytter et slikt perspektiv på naturen til det moderne samfunnets romantisering av villmarken, med de kjerneverdiene den har blitt ladet med av kulturen. Det sentrale paradokset som presenteres er at dersom naturen må være villmark for å være ekte, vil menneskets tilstedeværelse i seg selv være ødeleggende for å kunne definere stedet som natur (Cronon, 1996, 10). Disse høye standardene for hva som regnes som natur er det mange eksempler på i intervjuene, og illustreres tydelig av respondent 6 i utdragene over. Respondent 8, 9 og 10 opplever lignende kriterier.

A 10: Tror ikke det er så mange som er vant til naturen i New York, for eksempel. Veldig svær by. Central Park er nesten den eneste skogen de har.

I: Vil du si at Central Park er natur?

9: Det er ikke det. Det er kunstig.

10: Det føles ut som at det er satt der bare for at de skal ha litt skog.

I: Du vil si det ikke er natur?

9: Nei, det er ikke natur. Det er en park, det er ikke det samme som natur.

I: Hva er det som gjør at det ikke er natur?

10: Den er laget av mennesker. Er det ikke ganske flatt der også?

B I: Så vi kan ikke lage natur?

- 8: Vi kan det, men det er ikke det samme. (...) Når man skaper en hel stor park bare for å ha litt natur, så er det ikke det samme.
- 10: Det jeg ville sagt da, er at mennesket lager parker, naturen lager skoger. Det ville jeg sagt.

Respondent 9 og 10 opplever ikke parker som en del av naturen, og årsaken er at de er skapt av mennesker. Også Angelo og Jerolmack bruker New York som eksempel. De understreker at det finnes et yrende dyreliv i New York, men at mange beboere ikke legger merke til det fordi det ikke er den typen naturen de ser etter (Angelo & Jerolmack, 2012, 29). Naturen i byer oppleves som mindre ekte og autentisk, og avfeies i jakten på den asosiale naturen. For respondentene er ikke Central Park natur fordi den er «kunstig», og derfor ikke autentisk. Respondent 8 påpeker at mennesker kan lage natur, men at det ikke vil være det samme som den naturen som ikke er menneskeskapt. Respondent 10 setter ord på en tilsvarende tankegang ved å skille mellom parker laget av mennesker og skoger laget av naturen.

Når respondent 10 argumenterer for at Central Park ikke er natur, stilles også spørsmålet «er det ikke ganske flatt der også?», noe som gir inntrykk av at mangelen på topografiske forskjeller er et annet argument mot at parken er natur. Høydeforskjeller blir også nevnt på to av tankekartene som noe som forbindes med naturen. Kommentaren blir ikke utdypet, men tråden blir tatt opp på et senere punkt i intervjuet.

- 10: Hvis hele jorda hadde vært bare flat, så hadde det vært skikkelig kjedelig (...). Hvis vi bygger store byer overalt, hva er vitsen med å se en stor by, man ser det jo hele tiden. Man bor jo i dem. Hvis naturen er vekk så kommer man ikke til å oppleve noe nytt.
- I: Det skal være variasjon?
- 10: Akkurat som de amerikanske ødemarkene. Det er jo bare stein og støv så langt øyet kan se nesten. Hva er så interessant med det? Variasjon er veldig bra, forandring.

Respondent 10 synes å oppleve en viktig egenskap ved naturen som ikke trekkes frem av andre respondenter. Respondenten peker på at for at naturen skal være interessant må den ha noen elementer en ikke ser overalt, tolket av intervjuer som variasjon. I en samtale om hva som oppleves som natur, trekkes «de amerikanske ødemarkene» med «stein og støv» frem som mindre interessant natur. Årsaken til vektleggingen av en slik egenskap er ikke videre utforsket her, men det kan tenkes at det har sammenheng med at det er den norske naturen som er respondentenes assosiasjonsgrunnlag, noe som også kommer til uttrykk i tankekartene.

Tilnærmet alle nature-ord og adjektiver på tankekartene gjenspeiler norsk natur, som skog, grønt, myr, kaldt, fjell og fiske. I intervjuene finnes også noen eksempler på dette.

10: Når jeg tenker natur og dyr sammen så tenker jeg alltid på ekorn først.

I: Hvorfor tror du at du gjør det?

10: Ekorn klatrer i trærne.

9: Jeg tenker på rådyr.

Dyr fra norsk fauna er det første både respondent 10 og 9 tenker på. En del utsagn motstrider likevel hypotesen om at det er det norske som for respondentene oppleves som autentisk natur. For eksempel dreier en samtale seg om villhester som bilde på naturen, og en annen om ulike typer frukt som assosieres med natur, men som ikke vokser i Norge. I tillegg er krokodille og isbjørn de første dyrene som blir trukket frem i en samtale om rovdyr, og en respondent sier at en elefant er mer viktig å ta vare på enn en mygg. Respondent 8 tenker heller ikke automatisk på norsk natur.

8: Med en gang jeg tenkte natur så tenkte jeg egentlig på den australske tingen.

I: Brannene?

8: Ja. Og så tenkte jeg på alle de dyrene som døde. For når man tenker skog så betyr det dyr inni.

Eksemplet er ikke fra norsk natur, men er likevel fenomener de fleste av oss har god kjennskap til. Det kan tenkes at opplevelsen av autentisk natur ikke handler om geografisk nærhet, som til det norske, men om personlige assosiasjoner, og det kan trolig også knyttes til reproduksjon av fremstillinger i litteratur, film og TV, som diskutert over. Dersom dette er en riktig tolkning av respondentenes assosiasjoner til natur, er det et interessant paradoks. For å oppleves som natur, må det ikke-menneskelige være autentisk og asosialt. Likevel er assosiasjonsrammene grunnleggende antroposentriske og bygget på menneskelige interesser, da elementene som kreves i den asosiale naturen er elementer en selv har et forhold til.

4.2.3 Naturens verdi

Et verdispørsmål vil tilsynelatende bevege seg nærmere etiske og normative vurderinger, men det er verken hensikten med eller resultatet av analysen, da ytringene ikke måles verken opp mot hverandre eller andre etiske standpunkt. Hensikten med å la naturens verdi utgjøre et eget delkapittel er at respondentene opplever naturen som verdifull av mangfoldige årsaker, og

med ulike fokusområder. De ulike måtene naturens verdi oppleves på av respondentene vil her beskrives nærmere.

En generell bemerkning er at de fleste respondentene umiddelbart trekker inn verdimeslige faktorer som kan knyttes til nytteverdi, og da primært nytteverdi for mennesker. I de tilfellene nytteverdien blir trukket frem som en sentral opplevelse, ligger fokuset på oksygen, mat og andre ressurser mennesker er avhengige av for å leve.

- A 4: Hvorfor er naturen verdifull?
1: Den er jo verdifull for oss mennesker for at vi kan klare å leve. Oksygen.
- B 10: Hvis vi fjerner naturen, hvordan skal vi puste?
I: Så det er viktig å ta vare på den for å få frisk luft.
9: Først og fremst.
- C 3: Naturen hjelper oss jo med å leve. Kan man på en måte si.
- D 3: Mennesket har jo alltid vært avhengig av naturen. Fra dag én. Fra å fiske, fra å ... fordi uten dyrene og uten naturen så hadde jo ikke vi greid å overleve på jorda. På grunn av oksygen, dyrene.

I utdrag A er det en respondent som stiller spørsmålet, etter at alle respondentene i gruppen har sagt seg enige om at naturen er verdifull. Respondent 4 etterlyser forklaringer fra de andre på hvorfor de mener dette. Det første som trekkes frem er et svar på hvorfor den er verdifull for oss mennesker, noe som forklares med tilgang på oksygen og mat. Respondent 3 utdyper også sin konklusjon med å vise til hvordan mennesket alltid har vært avhengig av naturen. Det disse utdragene har til felles er fokuset på naturen som grunnlag for liv, ved at de tenker på naturen som grunnlaget for oksygenet vi puster og maten vi spiser. Viktigheten av naturen på grunn av tilgangen på viktige ressurser blir trukket frem av flere, både i tankekart og som svar på spørsmål.

- A I: Men du har skrevet ressurser [på tankekartet]?
10: Ja. Hvilke andre plasser skal vi få ressursene fra?
I: Hva slags ressurser tenker du på da?
10: Metaller. Byggematerialer. Stein til betong. Tre for hus. Metall for elektronikk.
Vann for strøm.

I: Og mat ser jeg at dere har skrevet?

10: Ja.

I: Hva får dere til å tenke på mat?

8: Frukt.

10: Frukt, dyr, grønnsaker, bær.

B 10: Ressurser. Treverk, metaller.

9: Hjelper med psyken. Eller helsa generelt, da.

8: Vi kan lage medisiner av den.

C 1: For at dyrene kan klare å leve. Det er mye av maten som er i naturen. Verdien på naturen er jo stor liksom. Det betyr mye.

Ressursfokuset er fremtredende både i tankekart og intervju, og flere av respondentene synes å oppleve naturen som verdifull primært fordi den gir tilgang til mat, materialer, frisk luft og andre essensielle ressurser, noe en kan kalle antroposentrisk verdier da det er verdier som i hovedsak måles ut fra menneskelige behov. Likevel trekker noen respondenter frem at nytteverdien ikke begrenser seg til mennesket, men at naturen har en nytteverdi også uten mennesker, som i eksempel C, som kan regnes som et mer økosentrisk fokus.

Det kan virke som at respondentene legger et behovshierarki til grunn når de diskuterer naturens verdi. De innleder verdidiskusjonen med å fokusere på nytteverdien, for deretter å følge opp med andre forslag, som det rekreasjonelle, estetiske og nostalgiske aspektet av naturens verdi. Noen respondenter har fokus på rekreative muligheter, gjerne knyttet til hvordan naturen ser ut og fremstår for mennesker når de befinner seg i den. Dette kan sammenfattes som estetiske verdier.

A 9: Det ligger i naturen vår å ferdes blant natur. Så folk blir vel triste hvis de ikke har noe sånt [natur] å se på.

8: Ja, og noen liker det da, bare på grunn av at de liker det. Det er ikke så mye grunn for å si det på den måten.

9: Det er fint å se på også.

B 9: Frisk luft, og å utforske ting du ikke har sett før. Det er veldig fint ute i naturen, det er mye å se på. Mye å bli kjent med.

C 6: Så jeg tenker at greit nok hvis du ikke liker å gå i naturen, så ikke gå i naturen da, men prøv likevel å ivareta det som er skjønnheten og det idylliske med det.

D 10: Ja. Du ser jo mye finere farger i en skog enn det er i en by. For eksempel, man kan gå rundt byen og det kan være ganske grått, kanskje litt gult innimellom. Men for det meste er det veldig svake farger. Det er ikke noe særlig sterke farger. Som for eksempel det bygget der (peker ut vinduet), det er jo litt gulnet, men jeg vil ikke si det er kraftig gul som du kan finne i skoger og sånt. For eksempel løvetenner.

Respondentene trekker her frem det estetiske som en sentral verdi, og dette er særlig en fremtredende opplevelse for respondent 9. Det å se på naturen oppleves i seg selv som en verdifull aktivitet, og et fravær av natur å se på antas av respondenten å kunne gjøre mennesker triste. Respondent 6 trekker også frem naturens skjønnhet som viktig å ivareta, og legger dermed også vekt på det estetiske som en sentral verdi. Dette er en verdi som gjenspeiler Cronons fokus på estetiske elementer som grunnleggende i autentisk natur, hvor behagelig utsikt trekkes frem som et kriterium for å anerkjenne noe som natur (Cronon, 1996, 22). Respondent 10 legger det estetiske fokuset på farger, og har en opplevelse av fargene i naturen som sterkere enn fargene i byen, noe som skaper en kontrast mellom urban og naturlig estetikk. Et bygg som kan ses fra intervju-lokalet er gult, men fargen er ifølge respondent 10 ikke like kraftig som for eksempel gulfargen til en løvetann. Respondenten forbinder fargeskillet mellom bygget og en løvetann med et generelt skille mellom fargene i byen og i naturen.

Det er også interessant å se hvilke typer natur som brukes som eksempler når det snakkes om estetisk verdi. Både respondentens fokus på farger og tidligere eksempler med «kjedelig ødemark» og bynære naturområder som ikke er spennende å se på viser at ikke all natur oppleves som vakker. Dette kan antakelig knyttes til en tendens Garrard peker på som fremtredende i litteratur og kultur, der naturen som romantiseres ikke nødvendigvis er den naturen som blant annet miljøvernere anser som viktige. Når naturen hylles for sin skjønnhet, fokuseres oppmerksomheten hovedsakelig mot sublim landskapstyper som ikke nødvendigvis er like viktige som mindre idylliske naturtyper som for eksempel myrer, våtmarker og sumper (Garrard, 2012, 48). Det synes å være den estetisk vakre naturen flere respondenter fokuserer på når de tenker på natur generelt, noe som stemmer overens med oppfatning av natur som asosialt konsept diskutert i forrige delkapittel. Også i tankekartene er det utelukkende elver, fjell og skog som nevnes, som kan anses som idylliske og pittoreske naturtyper. En generell tendens synes å være at det er skjønne naturtyper som oppleves som symbol på det ikke-menneskelige som en helhet.

Videre blir også andre former for verdi nevnt. Noen respondenter påpeker at naturen har en verdi som ikke henger sammen med nytte, estetikk eller rekreasjon, men som heller er knyttet til nostalgi og minner.

2: Jeg vet ikke om det er å gå veldig ut av temaet, men det er jo verdifullt også med tanke på minnene. Det man lærer som liten, å ta det med seg videre. Jeg føler at det kan egentlig bygge litt på det at da får man litt respekt for naturen da. Altså man har det som en kjær ting liksom. At det er bare gode ting egentlig. Litt sånn avbrekk da. At alle har det som en felles ting da.

Respondent 2 opplever naturen som verdifull fordi den er en kilde til å skape minner. Videre påpeker respondenten at det ikke kun handler om personlige opplevelser, men at «alle har det som en felles ting», og at verdien kan være en felles interesse og minner skapt i fellesskap i naturen. Dette ligner på en verdi som formuleres av respondent 3, her kalt «sentimental verdi».

I: Ja. La oss si at vi ikke trengte noen ting fra naturen, verken mat eller oksygen, fordi vi kunne skape alt uten den. Hadde den fortsatt hatt verdi for oss?

3: Da hadde den hatt en sentimental verdi.

I: Sentimental verdi? Hva tenker du på da?

3: Da tenker jeg på at alle har et visst forhold til naturen som vi vil ivareta. Jeg har vokst opp med hytta til morfaren min ute på Vestlandet, som bare er en hytte som ligger nede ved sjøen mellom to digre fjell. Og det er ørner der og det er hvaler ute i havet og sånn. Jeg kan ikke se for meg ... Jeg vet ikke, jeg har fått et så nært bånd til den naturen at om den hadde bitt tatt fra meg, selv om jeg ikke trenger den, så hadde jeg fortsatt blitt veldig opprørt.

Her ble respondentene eksplisitt oppfordret til å ta stilling til naturens verdi uten nytteverdien, da dette hadde vært i fokus innledningsvis. For respondent 3 er naturens «sentimentale verdi» en verdi i form av fine opplevelser og minner. Verdien synes å ligge i det nære båndet til naturen, og ifølge respondenten er ikke dette båndet basert på nytte, men en verdi som er vanskeligere å forklare.

Da respondentene diskuterte naturens verdi, fikk de et oppfølgingsspørsmål om hvorvidt de synes alt i naturen er like viktig å ta vare på. Dette spørsmålet oppfordrer til å reflektere over

om det finnes et hierarkisk verdssystem i naturen. Her er svarene i utdragene sprikende. Enkelte respondenter svarer kontant ja, noen drøfter frem og tilbake, andre mener bestemt nei. Et gjennomgående fokus er at økosystemer eller «livssirkelen» som det også omtales som, og det som berøres av disse systemene, må ivaretas. Likevel er det ulike oppfatninger blant respondentene av hva som inngår i disse systemene.

- A I: Er det noen ting som er viktigere enn andre å ta vare på?
9: Iallfall bier. Ting som bestøver blomster og sånn. De er iallfall viktige å ta vare på. Fordi hvis vi ikke har noen insekter som bestøver andre planter, så vil jo alt planteliv dø ut etterhvert.
- B 7: Jeg tenker noe av det som er mest viktig å ta vare på i naturen er den her livssirkelen. Dyr tenker jeg på da. I sånn ordentlig villmark tenker jeg det er viktig å ta vare på ulv og gauper og sånn. Ikke bare tenke på de gode dyrene. Men også på de som dreper andre dyr, for de holder kretsen gående.
- C 9: Ja. Alt henger jo sammen. Det er det som er poenget med økosystem. At alt henger sammen. Så fjerner vi ett ledd, så er det et annet ledd som blir påvirket. Så blir det en kjedereaksjon.
I: Så de maurene i den maurtua ...
9: De er viktige. De holder jo nede bestanden av andre insekter, og er mat for andre ting og sånn.

For respondent 9 består naturen av komplekse sammenhenger der alt er delaktig i et økosystem. Før respondenten konkluderer med at alt er viktig å ta vare på, trekkes bier frem som særlig viktige på grunn av pollinering. Dersom bier dør, dør også andre arter, og respondent 9 tillegger dem derfor høy verdi. Også respondent 7 opplever «kretsen» eller «livssirkelen» som det avgjørende når en vurderer hva som er viktigst å ta vare på. Det understrekes her at en ikke bare kan ta vare på «gode» dyr, fordi også dyrene som ikke er «gode» bidrar til å opprettholde sirkelen. De dyrene som ikke er «gode» virker å være en betegnelse på rovdyr ut fra beskrivelsen «de som dreper andre dyr». Respondenten synes å hevde at det ikke er menneskelige preferanser som kan brukes som målestokk når en vurderer det ikke-menneskeliges verdi, men artenes rolle i økosystemene. Andre knytter høy verdi til verdi for mennesker, og fokuserer på hvilke deler av naturen som er sentrale for menneskets overlevelse.

- A I: Ja? Er dere enige?
2: Neeh, vet ikke ...

1: Har ikke peiling, jeg vet bare at bier er viktig å ta vare på.

4: Ja, for eksempel.

I: Ja, hvorfor det?

1: Blomster og oksygen og noe sånn der, er det ikke det?

I: Ja, så sånne dyr som på en måte ...

4: Honning? Som er i sånn all mat som vi lager.

1: Det er ikke i all mat honning?

4: Nei, nei, men sånn nesten all mat

B 4: Ja. Bier er veldig viktige for menneskets kosthold.

I: Ja.

1: Det samme med regnskogen liksom. Vi må ta vare på den også. Det er jo ... er det 20% av verdens oksygen eller hva de sier for noe.

I eksempel A diskuterer respondent 1, 2 og 4 hvorfor bier er viktige. Det blir foreslått at det henger sammen med blomster og oksygen, og respondent 4 går ut fra at viktigheten kommer av bruken av honning. Intervjuer bryter ikke inn, men det antas at respondentene sikter til det samme som i eksemplene over, at biene er viktige for bestøvning. I neste eksempel konkluderer respondent 4 med at bier er veldig viktige for menneskets kosthold, og respondent 1 supplerer med at det samme gjelder regnskogen. Både bier og regnskogen blir her tillagt en høy verdi fordi de er viktige for mennesker, i form av mat og oksygen. Respondent 6 og 7 finner ikke lignende verdihierarkier i naturen.

I: Men hva om det er noen planter og sånn som ikke er så viktig for økosystemet, ville dere tenkt at det fortsatt er viktig å ta vare på dem?

6: Ja.

7: Det er viktig å ta vare på alt.

Her tenker respondentene at selv om en ser bort fra argumentet om artenes funksjoner i økosystemer så har alt i naturen fortsatt en verdi. Respondent 4 går også bort fra økosystemer og ressurser, men tenker at det finnes et verdihierarki også uavhengig av disse sammenhengene.

4: Nei. Jeg mener ikke det. (...) Så det har dødd mange arter, og hvis vi tenker på en utdødd art, så er det en grunn til det på en måte, selvfølgelig ikke alle, det er jo flott å ha elefanter og løver og ... Men det er noen arter, og spesielt planter, som er utrydningstruet, som jeg ikke kunne brydd med mindre om.

I: Ja, har du noen eksempler?

4: Nei, ikke noen eksempler, men kanskje sånne rare fuglenavn, og så noen arter som

blir færre for en grunn, det er vel naturlig seleksjon, og nye arter kommer, det kommer flere arter etterhvert. Det tar bare tid. Vi er veldig utålmodige føler jeg.

I: Hvilke arter tror dere det er viktigst å ta vare på? Du sa noe med elefanter, hvorfor er det viktig å ta vare på en elefant for eksempel?

4: Det føles ut som han har mer å gi enn en mygg.

Respondent 4 opplever enkelte arter som mindre verdifulle uten at det er nytten som brukes som årsak. Det kommer ikke klart frem i intervjuet hvorfor respondent 4 tillegger en elefant en høyere verdi enn en mygg, annet enn at det bygger på en følelse av hva de to artene kan «gi». Dette er den samme respondenten som rapporterte om en ubehagelig hendelse med mygg på en overnattingstur, og det kan tenkes at denne fortellingen er assosiasjonsgrunnlaget for skillet i denne sammenhengen.

Flere faktorer kan tenkes å bidra til rangeringen enkelte respondenter kommer frem til. Det mest åpenbare er en rangering fra mer til mindre nyttig, det det nyttige har en høyere verdi enn det unyttige. Andre faktorer som synes å spille inn er hvorvidt gode minner og assosiasjoner, som i formuleringen «sentimental verdi», kan knyttes inn. I tillegg synes som nevnt det estetiske å spille en rolle.

De ulike verdiene som vektlegges kan også deles inn i materielle og immaterielle verdier. Dette skillet representerer ikke to idealtyper, men har nyanserte gradforskjeller. Verdiene kan derfor fremstilles på en skala, der fargeforskjellene markerer en overgang fra vektlegging av det ikke-menneskelige materielle verdier til immaterielle og mer åndelige verdier.

Figur 3: Opplevelser av naturens verdi

Skillet mellom materielle og immaterielle verdier må utdypes. I det materielle er fokuset på konkrete gjenstander og ressurser som gjerne knyttes til egennytte, mens de immaterielle verdiene viser til åndelige, indre opplevelser. Skalaen kunne alternativt vist et skille mellom ytre/indre verdier, materialistiske/idealistiske verdier eller konkrete/abstrakte verdier, men

verdiene oppsummeres som materielle og immaterielle for å gjøre skalaen enklere og for å dekke flere nevnte eksempler på verdier. Skillet har flere likheter med Ingleharts skille mellom materielle og postmaterielle verdier, da også hans modell skiller mellom fysiologiske behov på den ene siden, og blant annet verdien av estetisk natur på den andre (Inglehart, 1977, 42). Verdiskalaen utviklet her bygger i kontrast til Ingleharts skille ikke på en historisk samfunnsmessig utvikling.

Ytterst til venstre i skalaen er de materielle verdiene som omhandler ren nytte. Flere eksempler fra intervjuene er diskutert over. For eksempel nevnes ressurser til bygninger og gjenstander som metall, stein, betong og treverk. I tillegg tar flere av utdragene for seg oksygen og tilgang på mat som sentrale argumenter for at naturen er verdifull. Dette er tydelige eksempler på materielle verdier i skalaen. Ved å bevege seg mot høyre finner en respondentenes utsagn om at naturen kan brukes til trening, rekreasjonelle aktiviteter og at den er viktig for å få frisk luft. Frisk luft plasseres her lengre til høyre enn oksygen, da det av noen respondenter trekkes frem som noe behagelig, men ikke noe livsviktig som når de snakker om oksygen. Ytterst til høyre plasseres verdier knyttet til nostalgi, estetikk og sentimentalitet. Herunder faller blant annet utsagnene som trekker frem naturen som verdifull på grunn av minnene knyttet til den, i tillegg til utsagn som fokuserer på at naturen har vakre farger og er fin å se på. På dette punktet i skalaen plasseres også utsagn som trekker frem verdier som er mer vanskelige å sette ord på, som for eksempel utsagnet om at naturen har en sentimental verdi, og at «noen liker det da, bare på grunn av at de liker det».

Det finnes ikke et tydelig skille mellom respondentene der noen kan plasseres til venstre og noen til høyre på skalaen, og igjen er det ytringene som sorteres. Tendensen synes å være at respondentene begynner på venstre side av skalaen, med svar som mat, oksygen og andre ressurser, før de beveger seg mot høyre side med de immaterielle verdiene. Det kan likevel ikke konkluderes med at det betyr at respondentene finner de immaterielle verdiene uviktige. For eksempel kan tendensen være et resultat av hvordan respondentene tolker spørsmålet som blir stilt, og at de antar at svaret skal omhandle nytte. Det kan også tenkes at skalaen representerer et taksonomisk skille, der respondentene begynner med de enkle, konkrete svarene, for deretter å reflektere over mer abstrakte verdier.

4.3 Hvor står mennesket? Respondentenes opplevelser av forholdet mellom det menneskelige og det ikke-menneskelige

Mens deler av samtalen dreide seg om naturens egenart, handlet andre deler om hvilken posisjon menneskene har i naturen. En oppfordring til refleksjon rundt forholdet mellom menneskelige handlinger og valg og ikke-menneskelige kontekster og faktorer kan sies å være en bevisst utfordring av relasjoner og begreper som tas for gitt. Respondentene ble oppfordret til å drøfte skillelinjer mellom det menneskelige og det ikke-menneskelige, og hvordan disse både overlapper og påvirker hverandre. Målet var dermed å avdekke hvilke skillelinjer respondentene opplever som reelle, og om de eventuelt opplever det som vanskelig å sette like tydelige skillelinjer som sosiologien historisk sett har hatt en tendens til å gjøre.

4.3.1 Respondentenes bruk av naturen

Tidlig i intervjuene ble respondentene spurt om når de sist var ute i naturen, og hva de bruker den til. Brukens art og hyppighet er ikke vektlagt i problemstilling eller som sentral del av prosjektets formål, og svarene er derfor ikke kategorisert eller videre drøftet. Spørsmålet ble likevel stilt for å gi en viss oversikt over hva slags type brukere av naturen respondentene er, og det ble avdekket hvordan de selv bruker og forholder seg til naturen før de mer filosofiske problemstillingene om menneskets posisjon ble diskutert. Svarene kan sammenfattes til noen nøkkelpunkter som primært er knyttet til rekreasjon. Aktiviteter som trekkes frem er trening, turgåing, jogging, avslapping og «lek» i form av bilkjøring og sykling. Noen av respondentene hevder å være ute i naturen flere ganger i uka, mens andre understreker at de så å si aldri tilbringer tid utenfor byen på grunn av manglende interesse. Noen trives dårlig i naturen, andre opplever naturen som helt avgjørende for egen trivsel. Alle respondentenes opplevelser ble vektlagt like mye i intervju og analyse, uavhengig av interesse og tidsbruk.

4.3.2 Respondentenes relasjon til det ikke-menneskelige: naturen som et «da»

Respondentene fikk i store deler av intervjuet snakke fritt om hva slags forhold de selv har til naturen. En gjennomgående observasjon som var noe overraskende, var at naturen i alle tre intervjuene ved mange tilfeller ble omtalt i preteritum, selv om spørsmålene var utformet i presens. Respondentene fokuserte til stadighet på barndommen, og spørsmål om personlige erfaringer med naturen ble i flere tilfeller besvart med fortellinger eller mimring fra barndommen. Her er eksemplene fra intervjuene mange, og mange dreier seg om turer ut i skogen i forbindelse med skole og fritidsaktiviteter med familien.

- A 10: Når jeg tenker tilbake, så var det veldig ofte jeg gikk ut i naturen med skolen og sånt. For eksempel da jeg gikk i barnehagen, så var det en gang i uka vi stakk innom den skogen rett over veien.
- B 2: Jeg er iallfall veldig glad for å ha hatt en barndom der jeg har vokst opp med å leke ute.
3: Samme her.
4: Mm.
- C 3: Ja, og barneskolen. Gikk på tur i barnehagen, barneskolen, altså det er jo minner du har hatt siden du var liten.
- D 1: For meg så forbinder jeg naturen med tur da, jeg gikk ofte på tur da jeg var liten, med foreldrene mine. Og veldig mye sånn tur og ... Ja, hele tiden. Det er det jeg forbinder med det. Og det hadde vært greit å kunne gjøre det med mine barn også da.
I: Ja ... ar det du som skrev «barndom» [på tankekartet] kanskje?
3: Nei, det var meg. Jeg er oppvokst med å gå på tur, dra på hytta, gå på ski. Det er ... Det er et samhold vil jeg si. Det å gå på tur, det å ha natur. Du går sammen, du kobler av fra alt som er teknologisk. Og bare er med familie og venner. Å gå sammen og ha det koselig.
- E 7: Da tenker jeg på at alle har et visst forhold til naturen som vi vil ivareta. Jeg har vokst opp med hytta til morfaren min ute på Vestlandet, som bare er en hytte som ligger nede ved sjøen mellom to digre fjell. Og det er ørner der og det er hvaler ute i havet og sånn. Jeg kan ikke se for meg ... Jeg vet ikke, jeg har fått et så nært bånd til den naturen at om den hadde blitt tatt fra meg, selv om jeg ikke trenger den, så hadde jeg fortsatt blitt veldig opprørt.

Alle disse utdragene er hentet fra sekvenser der respondentene på eget initiativ valgte å trekke frem barndommen. For respondent 1, 2, 3, 4, 7 og 10 er naturen forbundet med organiserte turer med skole og barnehage og utflukter med familien. Denne tendensen til å omtale naturen som et «da» kan tolkes som et uttrykk for flere opplevelser. For det første knytter respondentene naturen nært til minner fra sin egen barndom. Når de snakker om subjektive opplevelser av naturen, er det minner fra barndommen som for mange av dem er mest fremtredende. De seks respondentene i utdragene over snakker om opplevelser de husker i forbindelse med barnehage, skole og med familiene sine. Denne forbindelsen mellom naturen og barndommen kommer særlig tydelig til uttrykk i denne hverdagsfortellingen fra respondent 7:

7: Jeg ble litt trist i sommer. En dag bestemte jeg meg for å dra og se den gamle barnehagen min. Og så tenkte jeg på Eventyrskogen, og så gikk jeg der vi alltid gikk. Vi gikk ut av huset og ned en bakke. Så var det over en vei, og så var skogen der. Og så husker jo jeg selvfølgelig at den var gigantisk. Alt var jo stort, så jeg fikk sjokk da jeg kom dit i denne alderen og så var jo alt bittelite. Men iallfall, den skogen hadde blitt hugget bort og så sto det en matbutikk der (latter).

5: Ååh!

7: Så det var skikkelig trist! Kommer der, klar for å se Eventyrskogen, og sette meg der vi alltid satt og hadde bål og grillet pølser og sånn. Og så sto det en matbutikk der. Jeg gikk bort til pølsedisken der og tenkte «hm, her satt jeg og *grillet* pølser da jeg var liten»

I: Hvorfor tror du at du syntes det var trist?

7: Jeg hadde fått et forhold til det. Hadde de tatt ut et lite stykke av Skogli for eksempel, og laget en matbutikk der, så hadde ikke jeg brydd meg. For jeg har ikke noe nært forhold til det. Men det var liksom at da jeg var liten så gikk vi der og så satt alltid de som var barnehagelærere og fortalte historier om Eventyrskogen og sånn. Så jeg hadde jo et bånd til det. Så det var veldig trist at det ... Tanken på at det er noen som har bestemt at «den skogen der, den skal bort og så skal det være en butikk der». Bare som om det er et stykke skog. Men for meg så er det jo ikke bare et stykke skog.

Respondent 7 legger her tydelig vekt på minner som sentralt i den personlige opplevelsen av naturen. Respondenten påpeker at den triste følelsen har sammenheng med personlige minner fra denne spesifikke skogen, og hevder at en tilsvarende følelse ikke ville oppstått om andre steder i naturen ville blitt ødelagt. De nostalgiske båndene kan her tolkes som avgjørende, da respondenten selv understreker at samme følelse ikke ville oppstått dersom det var snakk om et annet område. Pølsene som ble grillet i skogen og pølsene i frysedisken på matbutikken er et klart bilde på noe som tilhører barndommen, og som nå kun finnes som minner.

Bildet er likevel mer nyansert enn at respondentene knytter naturen til minner fra egen barndom. Noen viser en link mellom naturen og barn generelt, ikke bare mellom turer i naturen og egen barndom. I eksemplene under var samtaleemnet å være ute i naturen for å lære, uten at noen av spørsmålene var vinklet inn mot barn eller barndom.

A 3: Det er gøy for ungene. Det er ikke bare sånn at du skal sitte og tegne en trekant, du lager det, du bruker hendene dine. Bruker kroppen. Og det tror jeg er veldig viktig for barn.

B 4: Jeg unner dem det.

3: Sånn som man liksom gjorde på barneskolen eller barnehagen.

Respondent 3 og 4 opplever naturen viktig for barn generelt, og ikke bare for seg selv. Også sitatet som innleder oppgaven, om naturen som en helt annen boks, fortsetter med et fokus på barn, ved at respondenten sier at det er viktig å komme inn i den boksen i en tidlig alder. Disse observasjonene kan tyde på en sterk opplevelse av at det ikke-menneskelige er noe som hører barna til, og som i mindre grad er fremtredende i voksenalder. Denne linken mellom barndom og natur synes å være et ganske utforsket område i sosiologien. En kan likevel forsøke å minske dette kunnskapshullet ved hjelp av Angelo og Jerolmacks tanker om den magiske opplevelsen av asosial natur, og Gibsons teorier om fortryllelse. Hypotesen her er at de teoretiske bidragene som forsøker å forklare tendensen til å oppleve naturen som noe magisk, fantastisk og mytisk, også kan forklare tendensen til å knytte den til barndommen. Et eksempel kan hentes fra et annet utdrag fra fortellingen om skogen som ble erstattet av en matbutikk:

7: Ja. Jeg husker fortsatt Eventyrskogen som vi kalte det. (...) Eventyrskogen var veldig typisk sånn man hørte masse historier om. Store trær og flat mark med masse barnåler. Røtter som stikker opp fra bakken og sånn. Det ble bare kalt Eventyrskogen fordi det alltid var samme skog som det ble fortalt om i eventyrene.

Respondent 7 skildrer skogen som gjennom et barns øyne, som en skog man forbinder med eventyr. Når man leser beskrivelsen av skogen kan man se den fra et barns perspektiv, med fokus på detaljer på bakkenivå, og trær som for barnet fremstår som veldig store. For respondent 7 og flere andre respondenter forbindes det ikke-menneskelige med lek, fantasi og eventyr. Respondent 3 trekker også frem de egne opplevelsene av naturen man kan ha som barn:

3: Jeg tror at uten den barndommen vi har hatt så tror jeg ikke vi hadde hatt den kunnskapen og de opplevelsene vi sitter med nå. Å ha vært glad i å gå i naturen. Det er noe veldig spesielt med det å faktisk gå ut og leke i naturen når du er liten.

Respondenten synes her å tenke at det å være i naturen oppleves annerledes som barn enn som voksen, ved å påpeke at det å gå ut i naturen som liten er noe helt spesielt. Disse opplevelsene av naturen gir klare assosiasjoner til det Gibson omtaler som «reenchantment of nature» (Gibson, 2009, 11). For å kunne skape denne gjenfortryllelsen synes det å hjelpe for respondentene å gå tilbake i tid, da naturen fremsto som fortryllet av seg selv. Naturen oppleves som et sted som hører barna til, og ordet natur synes å oppmuntre dem til å mimre

tilbake til egen barndom og å snakke om hvordan naturen kan gjøres tilgjengelig for dagens generasjon barn.

I økokritikken tillegges også naturens forbindelse til barndommen noe vekt. Garrard peker på hvordan ulike litteraturtyper for eksempel knytter det pastorale til en følelse av nostalgi (Garrard, 2012, 41, 42). En forbindelse mellom barndom og natur blir dermed vektlagt som sentralt i litteraturen. En tilsvarende forbindelse synes å være sentral i måten respondentene snakker om naturen på, men forskningen er fraværende på dette området.

4.3.3 Menneskets posisjon

Respondentene ble oppfordret til å ta stilling til om mennesket er en del av naturen eller ikke, og opplevelsene blir her fremstilt i en modell. Samtlige avga ja/nei-svar, og ble videre bedt om å forklare hvorfor. De umiddelbare svarene på spørsmålet om menneskets posisjon i naturen er i høy grad like innad i hver fokusgruppe, noe som kan tyde på at det første svaret ble avgjørende for svarene til hele gruppen. Det kan tenkes at svarene hadde variert mer dersom elevene fikk spørsmålet hver for seg. Likevel nyanseres svarene og skiller seg mer fra hverandre i oppfølgingsspørsmål og kommentarer, og flere respondenter har utsagn som kan plasseres ulike steder i modellen. Derfor er ja/nei-svarene tillagt mindre vekt enn videre refleksjoner. Modellen er inspirert av Richard Garrards *Animal typology* (Garrard, 2012, 154), men både innhold og oppsett er endret. Garrards modell er i tillegg spisset inn mot fremstillingen av dyr i litteraturen, mens modellen som er utviklet her fremstiller opplevelser av skillelinjer mellom menneske og natur.

1 Mennesket er ikke en del av naturen	2 Mennesket er en del av naturen
1a Mennesket er overordnet naturen	2a På grunn av sitt opphav
1b Naturen er overordnet mennesket	2b På grunn av sine egenskaper

Figur 4: Opplevelser av menneskets posisjon

Kolonne 1 tar for seg svarene som beskriver mennesket som separert fra naturen.

1a og 1b tar for seg hierarkisk posisjon, og skiller mellom hvorvidt ungdommene opplever menneskene som overordnet eller underordnet naturen. Det er viktig å understreke at posisjon ikke handler om verdi, og at en underordning ikke innebærer en lavere verdi. Over- og underordning er i denne sammenhengen et spørsmål om kontroll og makt. Respondentene var flere ganger inne på om menneskene kan kontrollere naturen, eller om naturen er mektigere enn menneskene, og det er et slikt skille som fremstilles her.

Kolonne 2 tar for seg beskrivelsene til respondentene som svarte «ja» til at mennesket kan regnes som en del av naturen. 2a og 2b omhandler årsak eller forklaring, og tar for seg argumentene for hvorfor mennesket ikke kan utelates fra en definisjon av naturen. Her skiller det mellom historiske argumenter om opphav og argumenter som fokuserer på egenskaper ved mennesket som tilsier at det kan regnes som en del av naturen. Det oppgis ikke noe antall respondenter som befinner seg på de ulike plasseringene i modellen. Dette er fordi det igjen ikke er respondentene som sorteres, men ytringene. Spørsmålet er av filosofisk art og oppfordrer til drøfting og utforskende tanker, og det er ikke hensiktsmessig i å konkludere ved å plassere hver enkelt respondent i en boks. I stedet vil det legges frem utdrag fra intervjuene som viser opplevelser av hvor skillelinjene går, og hvorfor.

På alle tre tankekartene ble det skrevet en blanding av menneskelige og ikke-menneskelige begrep. Flere respondenter trekker inn menneskelige aktiviteter og fenomener tilknyttet natur, ofte i et ressursperspektiv. Respondentene som skiller ut mennesket som noe annet enn naturen, argumenterer i flere tilfeller med at mennesket har makt til å påvirke naturen i negativ retning, og at menneskelige handlinger ofte har en ødeleggende effekt på naturen.

1: Jeg ser på det som noe annet. Jeg føler naturen er noe for seg selv liksom.

4: Det er ikke mange arter som klarer å ødelegge naturen, det er mennesker som er mestere i å klare å bare omvikle en hel flate til ... Gjøre det til industri eller en by eller ...

I: Tenker du at det gjør at vi ikke er en del av naturen? Eller at vi er en del av den?

4: Ja, eller ... Jeg identifiserer meg ikke med naturen. Jeg er oppvokst i byen, og selv om jeg liker naturen eller jobber i naturen eller går der mye ... Man kan si at vi mennesker, vi urbaniserer bare. Vi tar bare over og gjør det til vårt eget.

I: Ja, det er litt spennende tanke, vi er ikke en del av naturen fordi vi ...

4: Jaa vi er ikke, vi er ikke, ikke, ehm ... Vi har ikke bark i ræva. Vi, ja.

Respondent 1 opplever naturen som noe for seg selv, som ikke mennesket tar del i.

Respondent 4 er av samme oppfatning, og forklarer dette med at mennesket urbaniserer og «gjør det til vårt eget». Ved å tre inn i naturen, påvirker mennesket den til å bli *mindre* natur. Den samme respondenten konkluderer med uttrykket «bark i ræva» som et symbol på hvordan mennesket aldri vil bli en fullstendig del av naturen. Denne fremstillingen av mennesket som en del av naturen som en umulighet gjenspeiler Cronons tanker om at villmarksfantasier representerer en dualistisk visjon som plasserer mennesket helt utenfor naturen, og som anser menneskets inntreden i villmarken som en representasjon av dens fall (Cronon, 1996, 17). I en slik opplevelse av naturen kan menneskets inntreden i naturen anses som en definisjonsmessig umulighet, og en slik posisjon støtter opp om et skarpt skille mellom det menneskelige og det ikke-menneskelige.

Respondent 3 og 6 bygger videre på det samme bildet og gir følgende refleksjoner rundt hvorvidt mennesket er en del av naturen eller ikke.

- A 3: Det kommer vel an på hvordan man er oppvokst eller hvilke tanker man har selv. Jeg tenker at mennesket har satt seg over naturen, men mennesket er egentlig like avhengig av naturen som naturen er av mennesket. Så de går jo egentlig, *egentlig*, litt hånd i hånd. Men mennesket har bestemt at «nei, det gjør vi ikke, vi setter oss over dere». Vi er på en måte viktigere.
- I: Så vi har satt oss litt over den. Får du til å si mer om det?
- 3: Hæ?
- I: Får du til å utdype det på en måte? Hvordan tenker du at vi har satt oss over den?
- 3: Mennesket utnytter jo naturen mer enn det den har kapasitet til. Sånn som med regnskogen. Eller det at, «okei, nå kutter vi ned masse trær, og så lager vi industri» (...). Så det er jo det at ... mennesket er jo veldig egoistisk, det tenker veldig på seg selv, men naturen ... altså den har jo ikke sjel, men det er som et samhold der de forskjellige tingene hjelper hverandre. Mens mennesket er mer, «her står jeg alene, dette gjør jeg fordi jeg har lyst til å gjøre det».
- B 6: Vi har kanskje tatt litt for mange goder og på en måte kanskje misbruker mye av den makta vi har fått. I forhold til det våre forfedre gjorde for eksempel.

Respondent 3 sier at mennesket og naturen egentlig går hånd i hånd, noe som kan tenkes å være et bilde på at mennesket egentlig er en del av naturen. Videre argumenterer respondenten likt som respondent 4, og sier at mennesket selv har satt seg over naturen ved å ødelegge den. Mennesket står utenfor samholdet i naturen fordi det velger det gjennom sine handlinger, selv om det per definisjon kunne vært en del av den. Respondent 3 synes å

oppleve mennesket som frivillig isolert fra naturen fordi det har makt, og tilsynelatende vilje, til å ødelegge den. Også respondent 6 legger vekt på menneskets makt, og legger til at denne makten misbrukes mer i dag enn tidligere. Menneskets økende påvirkning på naturen (Murphy og Dunlap, 2012, 7) synes å være i fokus i disse eksemplene. Flere respondenter legger vekt på denne muligheten mennesket har til å kontrollere naturen, og bruker det som et argument for at det skiller seg fra den. I følgende utdrag blir menneskets muligheter til å påvirke naturen trukket inn i diskusjonen om skillet mellom menneske og natur.

- A 4: Så det er jo fortsatt natur, det er jo ikke noe som ikke er natur med det, det er bare mennesker som har satt en liten fot i endringen og bare gjort det sånn at «okei, vi bestemmer reglene» liksom. Men det er fortsatt natur.
H: Så på en måte er det fortsatt en del av naturen, bare at vi endrer ...
4: Ja, bare at vi har endret måten liv er på. I stedet for at det blir født masse griser med masse svære horn og mye pels, så er det søte, små, eller ikke så søte da, når de blir store, rosa klumper. Og at det kommer opp de spesifikke trærne, fordi vi planter dem etter vi kutter dem ned.
- B 9: Genmodifisering kan skape ...
10: Gjennomsiktige frosker. De lagde jo det.
9: Ehm, ja, det var ikke det jeg tenkte på. Jeg tenkte på mat og sånn da. De har funnet ut at de kan lage poteter som ikke blir angrepet av tørråte eller hva det heter. Problemet er at det kan ta over for andre, helt naturlige arter.
H: Så vi kan lage noen ting i naturen som faktisk er bedre enn det naturen lagde selv?
8: Men det vil samtidig skape konsekvenser for noen andre ting.
9: Det vil det alltid.
10: Mennesker er jo en av de få rasene [artene] i verden som kan håndtere nesten alle giftene. For eksempel tobakk, mint, det er jo ting som er lagd for at dyr ikke skulle spise dem. Men så kommer jo vi inn i bildet. Og pepper og chili, samme med dem. Gjennom evolusjonen så gjorde de dette for å beskytte seg selv, men så kommer vi og bare tar så mye vi vil av det nesten.
H: Så vi kan benytte oss positivt av ting som egentlig var laget ...
10: For å være negativt.

Disse opplevelsene er eksempler som kan plasseres under 1a i modellen. Mennesket skilles ut som noe separat, og har til en viss grad kontroll over naturen. I utdrag A eksemplifiseres dette med menneskets makt til å påvirke hvordan arter utvikler seg, og i ytterste konsekvens hvilke arter som eksisterer. Respondent 4 understreker at dette ikke betyr at det som utvikles ikke er natur, men at reglene for utviklingen er satt av mennesker. Respondent 8, 9 og 10 berører også denne påvirkningskraften gjennom å diskutere genmodifisering. Respondent 8 og 9

understreker at når mennesket i utgangspunktet «forbedrer» naturen, vil denne kontrollen likevel kunne gi negative utslag. Respondent 10 drøfter menneskets kontroll videre ved å påpeke at ikke alle naturens forsvarsmekanismer fungerer på mennesker, noe som understreker plasseringen av mennesket i 1a.

Andre ytringer heller mer mot 1b i modellen, der mennesket også er separert fra naturen, men dets makt er mer begrenset. Disse ytringene fremstiller naturen som noe mektig som det verken er mulig eller ønskelig for mennesket å få kontroll over. Et eksempel er respondent 7 sin opplevelse av naturen som noe vi ikke kan styre.

- A 7: Jeg tenker at naturen er større enn oss. Den er mektigere enn oss. Så med sånne store stormer som ødelegger flere byer, og bølger som skyller ned og ødelegger strender og byboliger og sånn. Og tornadoer og jordskjelv og sånt, det er jo mye større enn oss.
- B 7: Det er naturen som er det mektigste. Vi kan ikke ...
5: Styre naturen.
7: Vi kan ikke styre det på en måte. Hvis mennesket hadde funnet ut en måte å kontrollere vær på, og kontrollere forhold på, så tror jeg jorda hadde vært ødelagt. For det er ikke meningen at noen skal ha kontroll over alt.

Respondent 7 og 5 opplever naturen som noe stort og egenrådig som ikke kan styres av mennesker. Ved å omtale naturen som noe som noe vi ikke kan kontrollere, skilles også mennesket ut som noe som står utenfor naturen. Også respondent 4 modifierer senere i intervjuet opplevelsen av mennesket som mektig ved å omtale en tur i naturen som en «lærepenge» og en «realitetssjekk».

- 4: Og ikke minst at den er verdifull fordi den gir oss en lærepenge. Det er ujevnt terreng, det er høydeforskjeller. Og når man slår seg så gjør det vondt. Og da skjønner du at da er det ikke bare å gå til legen, da må du faktisk ned fra det fjellet. (...) Du får en realitetssjekk, faktisk. Jeg har jo fått det selv.
I: Du snakker av personlig erfaring?
4: Jaja, og så får man sånn «jöss, jeg er ikke så utrolig udødelig». Så det er litt sånn der, til og med tyngdekraften kan bite deg i ræva. Og det er jo en del av naturen selvfølgelig.

Respondent 4 beskriver her naturen som en påminnelse om at en ikke udødelig, og opplever en viss makt naturen har dersom mennesket er uten sitt sikkerhetsnett. Menneskets posisjon i

naturen kan tilsynelatende oppleves som flytende og kontekstavhengig. Mennesket kan oppleves som overordnet naturen i samfunnet, men ved å bevege seg ut i naturen kan naturen oppleves som mer mektig. Det er mulig at det her ligger et skille mellom samfunn og individ, der mennesker er overordnet naturen kun i fellesskap. Dette er en nyansering som ikke fanges opp av modellen.

Andre ytringer faller innenfor kolonne 2, der mennesket oppleves som en del av naturen. Følgende utdrag er klare eksempler på opplevelser av mennesket som en del av naturen på grunn av historie eller arv, som kan plasseres under 2a i modellen.

- A I: Vil dere si at mennesker er en del av naturen?
5: Ja.
6: Ja.
7: Ja, vi er jo det ... (nøler)
I: På hvilken måte da?
7: Vi er jo en del av naturen fordi vi har kommet fra naturen. Ute i naturen er jo der alt begynte før biler og byer og huttihei.
- B 6: Jeg tenker det blir litt som at vi sier at mennesker på en måte fortsatt er en del av naturen, selv om man da må gå en del generasjoner tilbake før vi kan finne spor av at vi faktisk har levd i naturen.
- C 9: Ja.
8: Ja. Det var en ting som kom før maskiner, før mennesker ...
10: Mennesker er en del av naturen, men det vi lager er ikke.
I: Okei.
10: Verktøy, bygg, det er ikke en del av naturen. Men alt det som er laget gjennom evolusjon, det er natur.
- D 9: Jeg vil si at alt levende er en del av naturen, egentlig. For vi hører jo til på den planeten her.
- E 4: Jeg tror ... Det er der vi kommer fra. Karbon. Kjøttet vi spiser og også kjøttet vi har på oss.

Disse opplevelsene har flere likheter. Respondentenes opplevelser av mennesket som integrert i definisjonen av natur forklares med at vi kommer derfra, og at mennesket ikke hadde eksistert uten den. I eksempel D viser respondent 9 at naturbegrepet omfavner alle arter, ikke bare mennesker, og at dette handler om en tilhørighet som synes å være urokkelig. I eksempel

E bruker også respondent 4 opphavsargumentet, men bruker samtidig et argument som ligger nærmere egenskaper, altså 2b i modellen. Respondenten påpeker at mennesker spiser kjøtt, noe som skaper en kobling til naturen, og fortsetter med å si at vi også har kjøtt på oss. Respondenten peker mot seg selv, og intervjuer tolker dette som at respondenten mener at vi er laget av kjøtt. Dette er en kompleks ytring der både opphav («der vi kommer fra»), en handling («kjøttet vi spiser») og en egenskap («kjøttet vi har på oss») brukes samlet som et argument for at mennesket er en del av naturen. Ytringen er mer nyansert enn det modellen kan vise, og faller både inn under 2a og 2b. For flere av respondentene har ikke spørsmålet et absolutt svar, men er i stedet et spørsmål med gradforskjeller.

- A 1: Men jeg føler de [som bor på landet] er mer naturmennesker enn det folk fra byen er.
3: Det vil jeg si. De som er oppvokst mer på landet, litt utenfor på bygda, har litt annet syn kan man si da. Fordi de er oppvokst med det eller oppvokst *rundt* det [natur].
- B 5: Det spørres jo hvordan du vokste opp. Hvis du vokste opp med det [natur] så er du ofte mer bundet til det.

Disse utdragene viser til at mennesker i noen tilfeller passer i kolonne 1, men i andre tilfeller passer i kolonne 2. Mennesket i seg selv kan ikke defineres som integrert eller isolert fra naturen. De kan likevel plasseres vertikalt i modellen, da de synes å fokusere på egenskaper som det avgjørende for at et menneske skal være en del av naturen. Disse egenskapene er geografisk nærhet til naturen, og et bånd til naturen som er utviklet gjennom oppveksten. Dette er ikke opphavet eller historien til mennesket eller naturen generelt, men oppveksten og opplevelsene til det enkelte mennesket, og vil i modellen derfor regnes som en egenskap. Respondent 1 bruker begrepet *naturmenneske* for å beskrive hvordan noen mennesker er mer en del av naturen enn andre. For respondenten er et naturmenneske et menneske som er nærmere å være en del av naturen enn noen som ikke er naturmenneske. Andre trekker frem at det har vært en endring over tid, og at denne endringen primært er en bevegelse lenger vekk fra naturen.

- A 6: Ehm, altså jeg vet ikke ... det er jo på en måte fra naturen vi har lært det mest basic som et menneske kan. Dette her med å jakte og å kunne skape. Det er jo evner vi har fått fra de første menneskene fra naturen. Men jeg antar at vi bare har utviklet oss såpass raskt og såpass langt fremover at vi på en måte kanskje ...

7: Vi har nesten blitt litt selvstendige på en måte.

6: Vi har nesten blitt selvstendige ja.

B 6: Vi har kanskje tatt litt for mange goder og på en måte kanskje misbruker mye av den makta vi har fått. I forhold til det våre forfedre gjorde for eksempel.

I: Er du enig i det de tenker?

5: Ja.

I: Så på en måte er det et større skille da mellom naturen og folk nå?

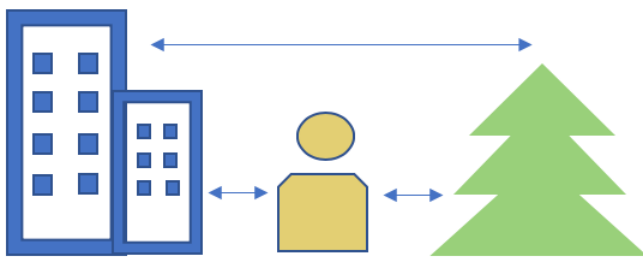
6: Mm.

7: Ja. Det går jo på dette med at vi har på en måte dytta naturen litt til siden. Med tanke på at vi har kommet så langt. Mennesker er jo de smarteste skapningene på jorda. Og på grunn av at vi er så smarte så har vi greid å lage samfunn. Og vi har greid å isolere oss i en liten boble. Sånn som byen her. Vi har jo isolert oss fra naturen med storbyene. Hva skal man si, vi *trenger* ikke naturen lenger. Man trenger ikke å dra ut i naturen for å få tak i det man trenger, og man trenger ikke å jakte. Vi har på en måte tatt kontroll over natursirkelen.

Det respondentene peker på her er en gradvis bevegelse på modellen fra kolonne 1 mot kolonne 2, noe som tillegger modellen et historisk element. Respondent 6 og 7 konkluderer med at en hurtig historisk utvikling bort fra å bruke naturen til daglig har gjort mennesket mer selvstendig, og dermed i mindre grad en del av naturen enn før. En slik opplevelse gjenspeiler igjen Angelo og Jerolmacks tanker om fremmedgjøring, urbanisering og geografisk distanse (Angelo & Jerolmack, 2012, 17, Jerolmack, 2012, 502), da disse fenomenene utvilsomt har hatt en historisk økning. En økt fremmedgjøring fra naturen kan også innebære å oppleve seg selv og mennesker generelt som isolert fra den, noe som også gjenspeiler tendensene beskrevet i delkapittelet naturen som *det andre*. I utdrag A er respondentene enige om at vi har blitt mer selvstendige fra naturen etterhvert som vi har utviklet oss, og at avstanden mellom menneske og natur derfor har økt. I utdrag B synes de samme respondentene å vektlegge at vi har tatt kontroll over natursirkelen. Dette gjenspeiler Murphy og Dunlaps fokus på hvordan mennesket i høyere grad kan påvirke naturen nå enn før (Murphy & Dunlap, 2012, 7), noe som særlig kan ses i hvordan ordet «misbruke» benyttes i utdraget fremfor «bruke» om menneskets makt over naturen.

Noe som kan trekkes frem både hos respondenter som svarte ja og nei, er de markerte skillelinjene mellom menneske og natur, som gjenspeiler det skarpe skillet Carter og Charles hevder ofte brukes for å separere samfunn og natur (Carter & Charles, 2009, 4). Det er interessant å se hvordan flere respondenter opplever dette skillet som tydelig når de beskriver naturens egenart, men mindre tydelig når de snakker om menneskets posisjon. Det kan virke som at skillet er skarpere i noen samtaleemner enn i andre. Det trenger ikke å bety at

respondentene er lite konsekvente. En mulig forklaring kan være at respondentene opplever et skarpt skille mellom *samfunn* og natur, men et mindre skarpt skille mellom *menneske* og natur. Det kan også være at de anvender et skille som ikke fanges opp av begrepet menneskelig slik det brukes i dette prosjektet, ved at mennesket oppleves som en del av naturen, men ikke andre menneskelige ting. Dette oppsummeres av respondent 10 med sitatet «mennesket er en del av naturen, men det vi lager er ikke». Det kan antas at samfunnet, og særlig byen, anses som et produkt av mennesket og derfor står i sterk kontrast til naturen, selv om mennesket av flere respondenter oppleves som nært forbundet til den. Opplevelsen kan illustreres med en modell av distansen mellom menneskeskapte, mennesket og naturen.

Figur 5: Opplevd distanse mellom det menneskeskapte, mennesket og naturen

Modellen nyanserer opplevelsen av forholdet mellom det menneskelige og det ikke-menneskelige ved å skille mellom mennesker og det som mennesker skaper. Denne distinksjonen fanges ikke opp av begrepet ikke-menneskelig. Samfunnet vil i denne modellen regnes som et produkt av mennesker. I denne opplevelsen av natur, vil distansen fra mennesket være kort både til naturen og til byer og samfunn. Avstanden mellom produktet og naturen på sin side er mye større, og er ikke direkte koblet til hverandre.

5. Avslutning

Det avsluttende kapittelet oppsummerer de viktigste funnene og knytter dem opp mot oppgavens problemstilling; «Hvordan opplever respondentene naturen og forholdet mellom det menneskelige og det ikke-menneskelige?».

Den første delen av problemstillingen søker mot å beskrive respondentenes opplevelse av naturen, og det ble i tråd med dette kartlagt et variert sett adjektiver brukt for å beskrive naturens egenskaper. Noen respondenter fokuserer på naturen som beroligende og fredelig, og måten lydene i naturen skildres på setter dem i sterk kontrast til byens bråk og uro. Andre

legger mer vekt på opplevelsen av naturen som en kilde til spenning og utforskning. Mer negativt ladede adjektiver brukes også. Naturen kan oppleves som ubehagelig og brutal, men respondentenes opplevelser av dette ubehaget skiller seg fra hverandre. Mens noen opplever at ubehaget bremses lysten til å tilbringe tid i naturen, anser andre de brutale egenskapene som noe som er en del av naturopplevelsen, og får dermed en positiv følelse av tilsynelatende negative opplevelser.

Et hovedfunn som kan knyttes til den første delen av problemstillingen er fremstillingen av naturen som *det andre*. En gjennomgående tendens er opplevelsen av en stor distanse, mentalt som geografisk, mellom samfunnet og naturen. Naturen har særegne egenskaper som skiller den skarpt fra samfunnet vi lever i, og oppleves som tilhørende en annen boks. Når respondentene snakker om denne andre boksen, er det naturlig for dem å snakke om «vi», «man» og «du» i stedet for «jeg». Denne overgangen til et «vi» kan ikke med sikkerhet forklares med gitt teori, men forslagene som er skissert er at det blant respondentene er en antagelse om en felles opplevelse, en følelse av at naturen gjør en til en del av noe større, eller at tankene rundt naturen er reproduksjon av troper fra språk, litteratur og media fremfor subjektive opplevelser. Et funn som bygger på disse bemerkningene er at opplevelsen av naturen som det andre synes å påvirke definisjonene respondentene har av hva natur er. En rød tråd er at autensitet og fravær av synlig menneskelig påvirkning er kriterier for at noe kan kalles natur. Dette fører til at blant annet hybridlandskap der natur og by møtes, konstruerte naturlandskap som parker og til og med skogsområder med menneskeskapte stier ekskluderes fra naturbegrepet.

Verdimessig oppleves også naturen på ulike måter blant respondentene, men hovedfunnet er en tendens til å åpne svaret med materiell verdi og nytteverdi, for så å ta tak i de immatrielle og åndelige verdiene naturen kan ha. Dette kan bety at respondentene anser de materielle verdiene for å være viktigst, men en annen foreslått forklaring er at de begynner med materielle verdier fordi de er enklere og mer konkrete, og at bevegelsen representerer en taksonomisk økning utover i samtalen.

Et annet sentralt funn er en gjennomgående tendens blant respondentene til å vende seg til barndommen for å snakke om naturen. Flere respondenter snakker om naturen i preteritum selv om spørsmålene er uttrykt i presens, og spørsmål om naturen besvares med fortellinger eller minner fra en barndom med turer og lek i naturen. Det er utfordrende å finne

vitenskapelige forklaringer på denne tendensen, men det kan tenkes at det kan forklares med den samme mytifiseringen og helliggjøringen som knyttes til opplevelsen av naturen av som *det andre*. Det er nærliggende å tro at ved å gå tilbake til barndommen er det lettere å rekonstruere naturen som magisk, slik at opplevelsen av naturen stemmer overens med måten de fremstiller den på i dag.

Når det gjelder forholdet mellom det menneskelige og det ikke-menneskelige opplever flere disse som uløselig forbundet. Dette forklares av noen med at mennesket kommer fra naturen og historisk sett alltid har vært avhengig av den for å overleve, mens andre forklarer samholdet med menneskers egenskaper og personlige erfaring med og forhold til naturen. Andre legger vekt på at mennesket aldri kan bli en del av det de definerer som natur, og skiller seg fra hverandre i måten de plasserer mennesket over eller under naturen i et kontrollhierarki. Noen vektlegger menneskets makt til å endre eller styre naturen, mens noen avviser at naturen kan kontrolleres av mennesker. Skillet mellom det menneskelige og det ikke-menneskelige fremstilles som svakere når respondentene snakker om hvor mennesket står enn når de snakker om naturens egenart, og distansen til naturen som det andre er ikke like fremtredende. Dette kan tyde på at skillet mellom naturen og individet oppleves som svakere enn skillet mellom naturen og samfunnet. En mulig forklaring kan være at samfunnet oppleves som et produkt av mennesker, og at skillet mellom naturen og det som er laget av mennesker er sterkere enn mellom naturen og mennesket selv.

5.1 Veien videre

Prosjektet gir et innblikk i ti ungdommers opplevelser av naturen, og har som mål å beskrive disse opplevelsene uten å forsøke å forklare bakgrunnen for dem. En aktuell videreutvikling av studien kan være å gjøre en komparativ analyse av opplevelsene til ungdommer som har vokst opp i byer med ungdommer som har vokst opp på landet, for å kartlegge eventuelle variasjoner. Dette er særlig interessant å undersøke fordi respondentene i dette prosjektet til stadighet trekker inn barndommen som en faktor for deres opplevelse av naturen, og det er nærliggende å tro at oppvekst er en sentral faktor for utformingen av opplevelsen de har av natur.

Foruten årsaker kunne det vært nyttig å undersøke konsekvensene av de ulike opplevelsene. Flere av de teoretiske bidragene til dette prosjektet peker på at noen opplevelser av naturen er fordelaktige for bevaring av naturen og arbeid mot miljøødeleggelser, mens andre kan virke hindrende, til tross for at de er tilsynelatende positive (se bl.a. Angelo & Jerolmack, 2012, Gibson, 2009). Flere av faktorene som nevnes, for eksempel helliggjøring og mytifisering av naturen, kan sees hos respondentene i dette prosjektet, uten at det blir tatt stilling til hva dette betyr for bevaring av naturen. Å innhente informasjon som kan bidra til å ta stilling til spørsmålet om konsekvenser kan være svært nyttig for holdningsskapende arbeid. Dette gjelder særlig i skolesammenheng, i lys av Fagfornyelsens vektlegging av bærekraft og respekt for naturen (Utdanningsdirektoratet, 2017). Bærekraftdidaktikken har fått et kraftig løft de siste årene med fokus på miljø og bærekraft som fagoverskridende tema (se bl.a. Kvamme & Sæther, 2019, Sinnes, 2015), men det synes å være en utbredt antagelse at positive opplevelser i og av naturen har positive følger for bevaring og bærekraft. Både teori og empiri i dette prosjektet indikerer at denne overgangen fra opplevelse til holdning og handling er mer kompleks. Det kan tenkes at enkelte tilsynelatende positive opplevelser av og med naturen er fremmede i et bevaringsperspektiv, mens andre faktisk er bremsende. Dette ble ikke utforsket videre i dette prosjektet av flere grunner. For det første ville en slik studie kreve flere respondenter for å være hensiktsmessig. I tillegg ble respondentene spesifikt informert om at svarene deres ikke ble vurdert som mer eller mindre gode eller fordelaktige, og det ville vært uetisk å tillegge opplevelsene etiske eller moralske vurderinger i ettertid.

Verdiskalaen skissert i kapittelet om naturens verdi tar for seg et skille mellom materielle og immaterielle verdier. Skillet samsvarer i høy grad med Ingleharts skille mellom materialistiske og postmaterialistiske verdier. Med sin knapphetshypotese og sosialiseringshypotese trekker Inglehart frem en intergenerasjonell endring fra materialistiske til postmaterialistiske prioriteringer, der sistnevnte blant annet vektlegger beskyttelse av miljøet (Inglehart, 2018, 217). Videre undersøkelser kan studere opplevelsene av naturens verdi i lys av denne generelle verdiendringen i samfunnet, som formuleres i Ingleharts hypoteser. I tillegg peker flere av prosjektets funn mot at respondentenes opplevelser gjenspeiler sosialiseringsspesifikke eller kulturspesifikke perspektiver på naturen. Dette kan blant annet sees i det skarpe skillet mellom villmark og menneskeskapt natur, og hvilke typer natur som foretrekkes eller inngår i selve definisjonen av natur. Det kan være aktuelt med fremtidige undersøkelser fra et sosialkonstruktivistisk perspektiv som undersøker dette

nærmere, og som tar for seg kulturelle variasjoner eller variasjoner skapt gjennom sosialisering.

6. Litteratur

- Angelo, H. og Jerolmack, C. (2012). Nature's looking-glass. *Contexts*, 11 (1), 24-29.
- Beck, U. (1992). *Risk society: towards a new modernity*. Sage: London.
- Becker, H. (1967). Whose side are we on? *Social problems*, 14(3), 239-247.
- Bell, M.M. (1995). *Childerley. Nature and morality in a country village*.
- Bloor, M., Frankland, J., Thomas, M., Robson, K. (2001). *Focus groups in research*. Sage: London.
- Bruckmeier, K. (2016). *Social-ecological transformation. Reconnecting society and nature*. Palgrave Macmillan: London.
- Carolan, M.S. (2005). Society, biology, and ecology. Bringing nature back into sociology's disciplinary narrative through critical realism. *Organization & Environment*, 18(4), 393-421.
- Carter, B. og Charles, N. (2009). Society, nature and sociology. *The Sociological Review*. 57(2), 1-20.
- Catton, W.R. og Dunlap, R.E. (1978). Environmental Sociology: A New Paradigm. *The American Sociologist*, 13 (1), 41-49.
- Creswell, J.W. og Poth, C.N. (2018). *Qualitative Inquiry & Research Design. Choosing Amon Five Approaches*. SAGE: California.
- Cronon, W. (1996). The Trouble with Wilderness: Or, Getting Back to the Wrong Nature. *Envrionmental History*, 1(1), 7-28.
- Dunlap, R.E. (2015). Environmental Sociology. I Wright, J.D. (Red.), *International Encyclopedia og the Social & Behavioral Sciences* (796-803).
- Dunlap, R.E., Van Liere, K.D., Mertig, A.G. og Jones, R.E. (2000). Measuring Endorsement of the New Ecological Paradigm: A Revised NEP scale. *Journal of social issues*, 55(3), 425-442.
- Erickson, F. (2009). Four Points Concerning Qualitative Research. I Deniz og Giardina (Red.), *Qualitative Inquiry and Social Justice: toward a politics og hope* (73-80). California: Left Coast Press.
- Garrard, G. (2012). *Ecocriticism*. New York: Routledge.
- Gibson, J. W. (2009). *A reenchanting world: The quest for a new kinship with nature*. Holt: New York.
- Haidt, J. (2013). *The righteous mind. Why good people are divided by politics and religion*.
- Halkier, B. (2010). *Fokusgrupper*. Gyldendal akademisk: Oslo.

- Høgskulen på Vestlandet. (2017, 27. november). The NatCul Matrix [Blogginnlegg].
 Hentet fra: <https://blogg.hvl.no/nachilit/the-natcul-matrix/>
- Inglehart, R. F. (1977). *The Silent Revolution: Changing Values and Political Styles Among Western Publics*. New Jersey: Princeton University Press.
- Inglehart, R. F. (2018). *Cultural evolution. People's motivations are changing, and reshaping the world*.
- Jacobsen, D.I. (2015). *Hvordan gjennomføre undersøkelser? Innføring i samfunnsvitenskapelig metode*. Cappelen Damm: Oslo.
- Jerolmack, C. (2012). Toward a sociology of nature. *The sociological quarterly*, 53(4), 501-505.
- Kempton, W., Boster, J.S., og Hartley, J.A. (1995). *Environmental values in American culture*. Cambridge: MIT Press.
- Kvale, S. og Brinkmann, S. (2018). *Det kvalitative forskningsintervju*. Gyldendal akademisk: Oslo.
- Kvamme, O.A. og Sæther, E. (2019). *Bærekraftdidaktikk*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Mayer, F. S. og Frantz, C. M. (2004). The connectedness to nature scale: A measure of individuals' feeling in community with nature. *Journal of environmental psychology*, 24(4), 503-515.
- Murphy, R. (1995). Sociology as if nature did not matter: an ecological critique. *The British Journal of Sociology*, 46(4), 688-707.
- Murphy, R. Og Dunlap, R.E. (2012). Beyond the society/nature divide: building on the sociology of William Freudenburg. *Journal of environmental studies and sciences*, 2(1), 7-17.
- NESH: Den nasjonale forskningskomité for samfunnsvitenskap og humaniora. (2006). *Forskningsetiske retningslinjer for samfunnsvitenskap, humaniora, juss og teologi*.
- Richardson, M., Hunt, A., Hinds, J., Bragg, R., Fido, D., Petronzi, D... White, M. (2019). A measure of nature connectedness for children and adults: Validation, performance, and insights. *Sustainability*, 11(12).
- Sinnes, A.T. (2015). *Utdanning for bærekraftig utdanning: hva, hvorfor og hvordan?* Oslo: Universitetsforlaget.
- Thompson, A. (2017). Antropocentrism: Humanity as peril and promise. I Gardiner, S.M. og Thompson, A. (Red.) *The Oxford handbook of environmental ethics*. (finn sidespenn). Oxford University press.
- Tjora, A. (2010). *Kvalitative forskningsmetoder*. Gyldendal: Oslo.

Utdanningsdirektoratet. (2017). *Kjerneelementer- fag i grunnskolen og gjennomgående fag i vgo.*

Aase, T. H. og Fossåskaret, E. (2007). *Skapte virkeligheter. Om produksjon og tolkning av kvalitative data.* Universitetsforlaget: Oslo.

Alle kilder som er brukt i denne oppgaven er oppgitt.

Vedlegg 1: Intervjuguide

-Kan dere lage et tankekart sammen, der ordet natur står i midten? Hvilke ord forbinder dere med «natur»?

-Hvorfor har dere skrevet (...)? Hva mener dere med (...)?

-Er dere ofte ute i naturen?

-Når var dere sist ute i naturen? Hvor? Hva gjorde dere da?

-Synes dere naturen er verdifull? Hvorfor/hvorfor ikke? Hva slags verdi?

-Er naturen viktig for dere? Hvorfor/hvorfor ikke?

-Hva tenker dere det vil si å ha «respekt for naturen»?

-Hva tenker dere «naturglede» vil si?

-Er alt i naturen like viktig å ta vare på? Er det noen ting som er mer viktig å ta vare på enn andre?

-Tenker dere at mennesket er en del av naturen? Hvorfor/hvorfor ikke?

-Tenker dere at alle dyr er en del av naturen? Evt. hvilke er ikke? Hvorfor/hvorfor ikke?

-Har vi natur i nærheten her? Er parkene natur?

-Hva er *villmark*?

-Hva er et vilt dyr? Når er et dyr ikke lenger vilt?

Oppfølgingsspørsmål:

-Kan du utdype/si litt mer om det

-Sende spørsmål tilbake for å bekrefte/avkrefte tolkning

Vedlegg 2: Informasjonsskriv til respondenter

Vil du delta i forskningsprosjektet «Ungdom og natur»?

Dette er en forespørsel som sendes til deg om å delta i et forskningsprosjekt. Målet med prosjektet er å forske hva naturen betyr for unge mennesker, og ulike perspektiver man kan ha på naturen.

Forskningsprosjektet er en del av en masteroppgave i samfunnsvitenskap ved Universitetet i Agder. Du har blitt spurt fordi du er i målgruppen elever ved videregående skole.

Hva innebærer det for deg å delta?

Dersom du takker ja til å delta i prosjektet, vil du bli invitert til et gruppeintervju sammen med tre eller fire andre som har takket ja. Gruppeintervjuet vil vare i 30-40 minutter, og være en samtale der vi snakker sammen om natur og hvordan vi tenker på og bruker naturen. Det vil ikke være noen spørsmål som skal måle hvor mye du kan, og ingenting av det du sier vil være feil. Det vil bli gjort lydopptak fra intervjuet, men dette vil ikke høres av noen andre enn intervjueren.

Det er frivillig å delta

Det er helt frivillig å delta i prosjektet. Dersom du velger å delta, kan du når som helst ombestemme deg uten å oppgi noen grunn. Alle opplysninger om deg vil da bli anonymisert.

Ditt personvern – hvordan oppbevarer vi og bruker dine opplysninger?

Materialet som samles inn vil være tilgjengelig for studenten som intervjuer og to veiledere fra Universitetet i Agder. Det er kun studenten som holder intervjuet som hører på lydopptaket. I oppgaven vil du være anonym, og navnet ditt vil ikke brukes. Dette gjelder også dersom det brukes sitater fra intervjuet i oppgaven. Dersom oppgaven blir offentlig tilgjengelig vil det ikke være mulig å gjenkjenne deg i teksten.

Dine rettigheter som deltaker

Så lenge du kan identifiseres i datamaterialet, har du rett til:

- innsyn i hvilke personopplysninger som er registrert om deg
- å få rettet personopplysninger om deg
- å få slettet personopplysninger om deg
- å få utlevert en kopi av dine personopplysninger
- å sende klage til personvernombudet eller Datatilsynet om behandlingen av dine dataopplysninger

Vi behandler opplysninger om deg basert på ditt samtykke. På oppdrag fra Institutt for sosiologi og sosialt arbeid ved Universitetet i Agder har NSD- Norsk senter for forskningsdata AS vurdert at behandlingen av personopplysninger i dette prosjektet er i samsvar med personvernregelverket.

Vil du vite mer?

Dersom du lurer på noe, eller ønsker å benytte deg av dine nevnte rettigheter, ta kontakt med:

- Universitetet i Agder ved
 - Hanne Gabrielsen Eide på epost hanneeide@hotmail.no eller tlf. 456 61 476

- Alexander Ruser på epost alexander.ruser@uia.no eller tlf. 381 41 529
- Personvernombud ved Universitetet i Agder: Ina Danielsen på epost ina.danielsen@uia.no eller tlf. 452 54 401
- NDS- Norsk senter for forskningsdata AS, på epost personverntjenester@nsd.no eller tlf. 555 82 117

Med vennlig hilsen

Hanne Gabrielsen Eide

Samtykkeerklæring

Jeg har mottatt og forstått informasjon om prosjektet «Perspektiver på natur», og har fått anledning til å stille spørsmål. Jeg samtykker til:

å delta på gruppeintervju

Jeg samtykker til at mine opplysninger behandles frem til prosjektet er avsluttet, 4.juni 2020.

Signatur

Dato

Vedlegg 3: Godkjenning fra NSD

NSD Personvern
13.12.2019 09:07

Det innsendte meldeskjemaet med referansekode 284343 er nå vurdert av NSD.

Følgende vurdering er gitt:

Det er vår vurdering at behandlingen av personopplysninger i prosjektet vil være i samsvar med personvernlovgivningen så fremt den gjennomføres i tråd med det som er dokumentert i meldeskjemaet med vedlegg 13.12.2019. Behandlingen kan starte.

MELD VESENTLIGE ENDRINGER

Dersom det skjer vesentlige endringer i behandlingen av personopplysninger, kan det være nødvendig å melde dette til NSD ved å oppdatere meldeskjemaet. Før du melder inn en endring, oppfordrer vi deg til å lese om hvilke type endringer det er nødvendig å melde:

nsd.no/personvernombud/meld_prosjekt/meld_endringer.html

Du må vente på svar fra NSD før endringen gjennomføres.

TYPE OPPLYSNINGER OG VARIGHET

Prosjektet vil behandle alminnelige kategorier av personopplysninger frem til 10.06.2020.

LOVLIG GRUNNLAG

Prosjektet vil innhente samtykke fra de registrerte til behandlingen av personopplysninger. Vår vurdering er at prosjektet legger opp til et samtykke i samsvar med kravene i art. 4 og 7, ved at det er en frivillig, spesifikk, informert og utvetydig bekreftelse som kan dokumenteres, og som den registrerte kan trekke tilbake. Lovlig grunnlag for behandlingen vil dermed være den registrertes samtykke, jf. personvernforordningen art. 6 nr. 1 bokstav a.

PERSONVERNPRINSIPPER

NSD vurderer at den planlagte behandlingen av personopplysninger vil følge prinsippene i personvernforordningen om:

- lovlighet, rettferdighet og åpenhet (art. 5.1 a), ved at de registrerte får tilfredsstillende informasjon om og samtykker til behandlingen
- formålsbegrensning (art. 5.1 b), ved at personopplysninger samles inn for spesifikke, uttrykkelig angitte og berettigede formål, og ikke behandles til nye, uforenlige formål
- dataminimering (art. 5.1 c), ved at det kun behandles opplysninger som er adekvate, relevante og nødvendige for formålet med prosjektet
- lagringsbegrensning (art. 5.1 e), ved at personopplysningene ikke lagres lengre enn nødvendig for å oppfylle formålet

DE REGISTRERTES RETTIGHETER

Så lenge de registrerte kan identifiseres i datamaterialet vil de ha følgende rettigheter: åpenhet (art. 12), informasjon (art. 13), innsyn (art. 15), retting (art. 16), sletting (art. 17), begrensning (art. 18), underretning (art. 19), dataportabilitet (art. 20).

NSD vurderer at informasjonen om behandlingen som de registrerte vil motta oppfyller lovens krav til form og innhold, jf. art. 12.1 og art. 13.

Vi minner om at hvis en registrert tar kontakt om sine rettigheter, har behandlingsansvarlig institusjon plikt til å svare innen en måned.

FØLG DIN INSTITUSJONS RETNINGSLINJER

NSD legger til grunn at behandlingen oppfyller kravene i personvernforordningen om riktighet (art. 5.1 d), integritet og konfidensialitet (art. 5.1. f) og sikkerhet (art. 32).

Dersom du benytter en databehandler i prosjektet må behandlingen oppfylle kravene til bruk av databehandler, jf. art 28 og 29.

For å forsikre dere om at kravene oppfylles, må dere følge interne retningslinjer og/eller rådføre dere med behandlingsansvarlig institusjon.

OPPFØLGING AV PROSJEKTET

NSD vil følge opp ved planlagt avslutning for å avklare om behandlingen av personopplysningene er avsluttet.

Lykke til med prosjektet!